

HÁZASSÁGON KÍVÜLI JOGVISZONYOK

AZ ÉLETTÁRS (BARÁTNŐ, MAITRESSE)
ÉS A TÖRVÉNYTELEN GYERMEKEK JOGA

A HAZAI BÍRÓI GYAKORLAT ALAPJÁN
ÍRTA:

DR. KÖNIG ENDRE
BUDAPESTI ÜGYVÉD

KATZ G. KIADÁSA

TARTALOMJEGYZÉK.

Eloszd	3
I. Mit értünk „házasságon kívüli viszony“ alatt	5
II. Házasságon kívüli viszonyok létesítése:	
a) A férfi és a nő érvényes megegyezése által	7
b) Magánjogi értelemben vett csábítás által	15
c) A büntetőtörvényekbe ütköző módon	25
III. A házasságon kívüli élettársak jogviszonya:	
a) Szolgálati tevékenységből származó kötelezettségek	31
b) Közös szerzemény megosztására irányuló igények	38
c) Házasságon kívüli viszony folyamán adott ajándékok visszakövetelése. Mikor érvényes az élettárs „végkielégítésére“ vonatkozó ígéret?	41
d) A házasságon kívüli élettárs örökösödése	58
IV. A törvénytelen gyermekek jogviszonya.	
a) Ki tekintendő törvénytelen gyermeknek ?	60
b) Törvényfelén gyermekek eltartása	66
c) Törvénytelen gyermekek törvényesítése	79
d) A törvénytelen és törvényesített gyermekek örökösödése	83
V. A törvénytelen gyermek anyjának külön jogai	84
VI. Kártérítés be nem tartott házassági ígéretnél	86

ELŐSZÓ.

A házasságon kívüli kapcsolatok ma már távolról sem olyan ritkák, mint a múltban voltak. Nem lehet tehát meglepődni azon, hogy házasságon kívüli viszonyból származó igények bíróságainkat meglehetősen sok esetben foglalkoztatják. Mivel a házasságon kívüli jog mindeddig feldolgozva nem lett, szükségesnek tartottuk a jelen munka megírását, mely a házasságon kívüli jogviszonyokat rendszerbe foglalva tárgyalja. Azokat a kérdéseket, amelyeket a bíróság már eldöntött, természetesen a bírói álláspont szerint világítottuk meg. Ott ahol meg bírói gyakorlat nem fejlődött ki, úgyszintén azon kérdéseknél, ahol a bírói gyakorlat ingadozó, (így pl. a jó erkölcsökbe ütköző célból adott ajándékok utólagos visszakövetelésénél) viszont azt a felfogást ismertettük, mely igazságérzetünk szerint, a helyes megoldásnak leginkább megfelel.

A házasságon kívüli jognak ezen első feldolgozása alkalmával különös súlyt helyeztünk arra, hogy a könyv ne csak a jogászvilág számára készüljön, hanem

minden műveli olvasó által könnyen meg-, érthető legyen. Épen erre való tekintettel mellőznünk kellett a bírói gyakorlat ismeretetésénél a határozatok zárának megjelölését, úgy véltük ugyanis, hogy a számoknak tömege a nagyközönségnél csak zavarólag hatott volna. E könyv jogász olvasói részére azonban meg kell jegyeznünk, hogy a jelen munkában feldolgozott bírói határozatok, egy-két régebbi és a Grill-féle döntvénytárban közzétett ítélettől eltekintve, részben a Jogi Hírlap hasábjain jelentek meg, részben pedig a jogtudományi Közlöny mellékletét képező u. n. Magánjogi Döntvénytárban láttak napvilágot.

Végül nem mulaszthatjuk el már előre is az olvasó elnézését kérni azokért a hiányokért és tévedésekért, melyekkel minden bizonnyal találkozni fog. Szolgáljon mentségünkre az a körülmény, hogy e könyv, főleg a házasságon kívüli élettársak jogviszonyának tárgyalásánál, teljesen kitaposatlan ösvényeken halad. Már pedig köztudomású, hogy minden ami új az tökéletlen.

Budapest, 1931 május havában.

Dr. KÖNIG ENDRE.

I. Mit értünk „Házasságon kívüli“ viszony alatt?

Házasságon kívüli viszonyról a köznapi életben rendszerint akkor beszélünk, midőn egymással házassági kötelékben nem élő férfi és nő között tartósabb jellegű némi kapcsolatok állanak fenn. Nem tekintjük tehát házasságon kívüli viszonynak az olyan némi kapcsolatot, melynek tartósabb jellege nincs. A házasságon kívüli viszonynak ez a fogalom meghatározása azonban csak társadalmi nézőszögből bír fontossággal) vagyis kizárólag annyiban jelentős, hogy a nő, akinek benső kapcsolatai vannak, élettársnak (barátnőnek, maitressenek) vagy pedig titkos prostituáltak üző személynek tekintessék-e; utóbbi esetben ugyanis a társadalmi megvetés, elkerülhetetlenné lesz. Ezzel szemben *jogilag* teljesen közömbös az, hogy a nő titkos prostitúciót folytat-e vagy épenséggel monogám jellegű évtizedeken át tartó legbensőbb némi kapcsolata áll fenn, mert — bármennyire nem helyeselhető felfogás is — jogi szempontból házasságon kívüli viszony keletkezett, mihelyt házassági kötelékben egymással nem álló férfi és nő között a némi érintkezés akárcsak egyetlen ízben is megtörtént. Teljesen egyre megy

jogilag, hogy a férfi és a nő jegyestárs-e, mert bírói gyakorlatunk szerint a jegyestársak *közötti* nemi kapcsolatok miben sem különböznek más házasságon kívüli viszonytól. Jogi szempontból e tekintetben az sem bír jelenfőséggel, vajjon a férfi, a nő, avagy esetleg mindketten, harmadik személylyel házassági kötelékben élnek-e. Közömbös továbbá hogy a férfi anyagilag támogatja-e élettársát, avagy épenséggel a nő támogatja, illetve tartja-e ki a férfit. Minden esetben midőn egymással házassági kötelékben nem élő *félek között* benső kapcsolatok vannak, kivétel nélkül a jó erkölcsökbe ütköző házasságon kívüli viszonyal állunk szemben. A gyakorlati életben azonban mégis tekintettel kell lennünk az eset összes körülményeire, ha nem házaspár egymással szemben igényeket támasztanak.

II. Házasságon kívüli viszonyok létesítése:

a) A férfi és a nő érvényes megegyezése által.

A felek rendszerint közös akarattal *határozzák* el, hogy egymással házasságon kívüli viszonyt fognak folytatni. Sok esetben azonban hiányzik a Férfi és a nőnek ez az érvényes akarategyezése és ilyenkor a házasságon kívüli viszony létesítése a férfire nézve esetleg súlyos jogi következményekkel járhat. Bírói gyakorlatunk szerint ugyanis magánjogi csábítás Forog fenn, ha valamely férfi tapasztalatlan, tisztességes és feddhetlen múltú leányt házassági ígérettel vagy a leány függő helyzetének kihasználása által arra bír rá, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön; a férfi ezen jogellenes eljárásáért kártérítésre lesz köteles. Még sokkal súlyosabb a férfi helyzete, ha a büntető törvénykönyv által tiltott módon (pl. erőszak alkalmazása által) létesített házasságon,kívüli viszonyt; a büntető törvénykönyv rendelkezéseibe ütköző nemi közösülés ugyanis nemcsak kártérítésre fogja a férfit kötelezni, hanem büntetőjogi következményekkel is jár. Az alábbiakban elsősorban azokat az eseteket tárgyaljuk, midőn a házasságon kívüli viszony a férfi és

a nő érvényes szabad akaratelhatározása által jön létre; a magánjogi csábítás eseteivel a következő (b) fejezetben foglalkozunk, a büntetőtvénycsönyvbe ütközö nemi közösülés megbeszélésére pedig utoljára, a (c) fejezetben kerül sor.

Általános jogelv, hogy a házasságon kívüli viszonyok a jó erkölcsökbe ütközö együttélésnek tekintendök. A jog nem tiltja ugyan, hogy valamely férfi és nő érvényes szabad akarattal egymással házasságon kívül nemi viszonyt létesítsen, de az alább, a b, és c, fejezetben tárgyalt kivételes esektől eltekintve, a házasságon kívüli viszony létesítéséhez semmiféle jogi következményt nem füz. Jogi szempontból *a házasságon kívüli viszony létesítésére vonatkozó ígéretek és megegyezések azonban mindig erkölcstelen és érvénytelen megállapodások*. Közömbös tehát, hogy a férfi és a nő eleget tesz-e a bensö viszony megkezdésére (vagy további folytatására) vonatkozó megállapodásuknak, mert abból kifolyólag, hogy valamely férfi vagy nő ígérete és megállapodása dacára nem létesít egymással házasságon kívüli viszonyt, kárigény még akkor sem származtatható, ha ezáltal a másik fél kárt szenved*. Nem lehet továbbá kártérítést követelni, ha valamely férfi állandó jellegü viszony ígéretével bírja rá a nőt, hogy vele nemileg érintkezzen és a férfi utöbb ezen ígéretének nem tesz eleget s a nőt a bensö viszony megkezdése után elhagyja. Még ha még is állapodtak volna a felek egymással előzetesen abban, hogy a férfi ilyen esetekben a nőt kártalanítani tartozzen, ez a megegyezés jogilag érvénytelen lesz. A mindennapi életben igen gyakori, hogy a házasságon kívüli viszony létesíté-

sere vonatkozó megegyezés alkalmával, a férfi anyagi természetű kötelezettséget is vállal. (Pl. ígéri, hogy leendő élettársát támogatni fogja). Jogilag az ilyen megállapodás sem bír érvénnyel. Akár folytatnak a felek egymással házasságon kívüli viszonyt, akár nem, azokat a vagyoni előnyöket, melyeket a férfi a házasságon kívüli viszony esetére ígért, bírói úton igényelni soha nem lehet. Még ha a nő bizonyítani is tudja, hogy a férfi ígéretének be nem tartása által neki kárt okozott, a bíróság jogsegélyt nyújtani nem fog. Így pl. nem igényelheti kárának megtérítését a nő, ha a férfinak a házasságon kívüli viszony és anyagi támogatásra irányuló ígéretében bízva állásából kilép és a férfi vállalt kötelezettségeit utóbb nem teljesíti.

Sokszor azonban a férfi, annak dacára, hogy a fentiek szerint ígéretének eleget tenni nem volna köteles, ezzel a helyzettel még sem él vissza és a nőt kártalanítja. Ilyenkor jogilag ajándékozással állunk szemben, és pedig mivel a kötelezettség elvállalása jó erkölcsökbe ütköző házasságon kívüli viszony létesítésére vonatkozott, az eredetileg érvénytelen kötelezettség teljesítése — nézetünk szerint — erkölcstelen jellegű ajándékozásnak tekintendő. A kérdés, hogy valamely ajándék erkölcstelen megállapodásból kifolyólag lett-e adva vagy sem, gyakorlatilag csak akkor válik fontossá, ha az ajándékozó az ajándékokat utóbb visszakövetelni akarná, amint erre az alábbiakban még bővebben rámutatunk.

Eddig azokkal az esetekkel foglalkoztunk midőn a férfi leendő élettársa részére ígéreteket tesz. Most pedig rátérünk azokra a kérdésekre,

melyek felmerülhetnek, ha leendő élettársak egymásnak ajándékokat adnak.

A mindennapi életben igen gyakori, hogy férfi és nő egymásnak figyelmesség jeléül, szívésségek viszonzásául avagy más hasonló okból ajándékot ad. Az sem ritka eset, hogy rokonok vagy régi barátok nagyobb értékű ajándék és pedig rendszerint pénzösszeg ajándékozása által egymás megélhetésén könnyíteni kívannak. Ezzel szemben gyakran előfordul, hogy az ajándékozó nem ilyen jogilag megengedett indokból ad ajándékot, hanem az ajándékozás által valamilyen tilos vagy erkölcstelen célt kivan elérni. (Pl. bizonyos pénzösszeg hivatali kötelességek nem teljesítése végett, tehát megvesztegetésképpen lesz adva). Az ilyen ajándékozások jogilag eredettől fogva érvénytelenek lesznek; az adott ajándékokat azonban, habár eredettől fogva érvénytelen is volt az ajándékozás — az alább tárgyalandó egészen kivételes esetektől eltekintve — visszakövetelni még sem lehet. Az erkölcstelen célzattal adott és így érvénytelen ajándékozások csoportjába tartoznak többek között *a házasságon kívüli viszony létesítésére irányuló ajándékozás* sok is. Ha tehát azt kell eldöntenünk, hogy valamely leendő élettársak között végbement ajándékozás erkölcstelen és érvénytelen volt-e, soha nem az a fontos, hogy a felek utóbb házasságon kívüli élettársak lettek-e vagy sem, hanem mindig a céltatot kell vizsgálnunk, hogy mi volt az ajándékozás célja, miért lett az ajándék adva; jogilag fennforoghat tehát érvénytelen házasságon kívüli viszony létesítésére irányuló ajándékozás, ha az ajándékozó és a megajándékozott között utóbb házasságon kívüli

viszony nem jött létre; viszont lehetséges, hogy a felek később házasságon kívüli viszonyt folytattak egymással és még sem lehet bizonyítani. Vagy akár csak komolyan valószínűsíteni, hogy valamely közöttük végbement ajándékozás a házasságon kívüli viszony létesítésére irányult volna.

Tekintettel arra, hogy az erkölcstelen jellegű s ezért jogilag eredettől fogva érvénytelen ajándékozásokat az ajándékozás érvénytelensége címén általánosságban visszakövetelni nem lehet, (dacára annak, hogy a nem jogász ezt gyakran így képzele) a mindennapi életben nincs semmiféle gyakorlati jelentősége annak, hogy valamely ajándék erkölcstelen célzattal lesz-e adva, vagy sem. Igen fontossá válik azonban akkor annak tisztázása, hogy valamely ajándékozás erkölcstelen céllal történt-e, ha az ajándékozó az ajándékokat utóbb visszakövetelné. Az alábbiakban először azzal a kérdéssel foglalkozunk, hogy mikor lehet általában visszakövetelni az adott ajándékot. Ezután rátérünk annak tisztázására, hogy házasságon kívüli viszony létesítése céljából, tehát erkölcstelen célzattal s így jogilag érvénytelenül *adott* ajándékokat utólag visszakövetelni milyen esetekben lehetséges.

Általános magánjogi elv, hogy szokásos alkalmi ajándékok soha nem követelhetők vissza. Szokásos alkalmi ajándéknak azokat az ajándékokat tekintjük, melyeket az ajándékozó azért adott, hogy erkölcsi kötelességének vagy pedig a társadalmi illem követelményének eleget tegyen. (Magánjogi Törvénykönyv Javaslat). Szokásos alkalmi ajándéknak tekintjük nevezetesen az ajándékozó vagyoni viszonyaival arányban álló születés- és névnapi

karácsonyi stb. ajándékokat. A szokásos alkalmi ajándékok csoportjába nem eső minden más ajándék kivételesen visszakövetelhető. Visszakövetelhető pedig az ajándékok 1. durva hálátlanság esetében, mely akkor forog fenn, ha a megajándékozott vagy vele közös háztartásban élő hozzátartozója, az ajándékozót vagy utóbbinak közeli hozzátartozóját, az ajándékozás után „gonosz szándékkal személyében súlyosan megsértette vagy ily szándékkal tetemesen megkárosította,“ továbbá 2. ha az ajándékozó az ajándékozás megtörténte után vagyoni romlásba kerül. 3. Visszakövetelhetők a tékozlászerű ajándékozások is, ha az ajándékozót gondnokság alá helyezték és az ajándékozások a gondnokság alá helyezést megelőző évben történtek. (Magánjogi Törvénykönyv Javaslat). 4. Megtámadhatók azok az ajándékozások is, melyek kötelesrészt, közszereményt vagy özvegyi jogot sértenek. 5. Végül az ajándékozó azon hitelezői, akiknek követelése az ajándékozaskor már fennállott, visszakövetelhetik az ajándékozó által adott ajándékokat, ha az ajándékozón követelésük be nem hajtható. A megajándékozott rendszerint csak a még meglévő ajándékot, az ajándéktárgyak értékesítése esetében pedig az ajándéktárgyaknak még meglévő ellenértékét köteles visszaadni. Ha a megajándékozott az ajándéktárgyat ingyen másra átruházta, ezen utóbbi személy ugyanúgy felelős, mint maga az eredetileg megajándékozott.

Az ajándékok visszakövetelésére vonatkozó ezen általános szabályok az olyan ajándékokra, melyek házasságon kívüli viszony létesítése vagy további fenntartása céljából lettek adva, az állandó

bírói gyakorlat értelmében nem alkalmaznak az ilyen, a jó erkölcsökbe ütköző célzattal adott ajándékokat visszakövetelni elvileg egyáltalán nem lehet. Ha tehát a megajándékozott az ajándékok visszakövetelésére irányuló perben bizonyítani tudja, ezt a célzatot, vagy a bíróság az eset összes körülményei (pl. az ajándékozó vagyoni viszonyai, az ajándéktárgyak értéke, az ajándékozás előzményei stb.) figyelembevételével megállapítja az ajándékozó részéről a házasságon kívüli viszony létesítésére, vagy fenntartására irányuló szándékot, úgy jogsegélyt nem nyújt. Bírói gyakorlatunk szerint ugyanis a házasságon kívüli viszonya jó erkölcsökbe ütközik és így házasságon kívüli viszony céljából, tehát a jó erkölcsökbe ütköző célzattal történt ajándékozásnak utólagos megtámadása is a jó erkölcsökbe ütköző viszonyból keletkezett jogvita keretébe tartozik és ezért bíróság által érdemben el nem dönthető. Egészen kivételes esetekben, midőn az erkölcstelen célzattal adott ajándékok megtartása rendkívüli méltánytalanságot jelentene, a bíróság mégis visszaitéli az adott ajándékokat és elrendeli az ajándékozás előtti állapotnak visszaállítását. A bíróság felfogása szerint a megajándékozott ilyen esetekben is csak gazdagodása erejéig felelős, ami azt jelenti, hogy a még meglévő ajándékokat, avagy ha azokat értékesítette, az ajándékokért kapott és még meglévő ellenértéket tartozik visszaadni. A bizonyítás, hogy sem az ajándék sem az esetleg kapott ellenérték már nincs meg, a megajándékozottat fogja terhelni. Tekintettel arra, hogy a bíróság az erkölcstelen célzattal adott ajándékokat, csak akkor ítéli vissza, ha ezt a méltányosság feltétlenül

megkívánja, nem lehet szabályt felállítani, hogy milyen esetekben járhat sikerrel az ajándékok visszaadására irányuló per. A bíróság minden egyes esetben kénytelen lesz vizsgálat tárgyává tenni az összes körülményeket, vagyis az ajándéktárgyak minőségét, azok értékét, az ajándékozó vagyoni viszonyait, a megajándékozottnak az ajándékozóval szemben tanúsított magatartását stb. stb. mert enélkül a bíróságnak nem lehet módjában döntenie arra nézve, hogy kövesse-e az általános jogszabályt, mely szerint a jó erkölcsökbe ütköző célból adott ajándékok vissza nem követelhetők, vagy pedig az eset körülményeire való tekintettel, méltányosságból el kell-e térnie ettől a jogelvtől és a megajándékozottat az ajándékok visszaszolgáltatására kell-e köteleznie. Semmi körülmények között nem lehet azonban visszakövetelni erkölcstelen célzattal adott alkalmi jellegű ajándékokat. Magánjogunk ugyanis — amint arra rámutattunk (II. oldal) — feltétlenül kizárja a jó erkölcsökbe nem ütköző célzattal adott alkalmi ajándékok visszakövetelését; ebből következik, hogy olyan esetekben midőn az ajándékozó erkölcstelen célból adott alkalmi ajándékokat, szintén nem engedhető meg, hogy az ajándékok visszaigényelhetők legyenek; nem lehet ugyanis kedvezőbb helyzetbe hozni az ajándékozót olyankor, midőn erkölcstelen célzattal ad alkalmi ajándékokat.

Végül rá kell mutatnunk arra, hogy az alkalmi ajándékok kivételével, a kötelesrészt, közszerzeményt és özvegyi jogot sértő ajándékozásoknak visszakövetelését, azért, mert az ajándékok erkölcstelen célzattal lettek adva, a rendkívüli méltányolást igénylő esetekre korlátozni nem lehet. A megtámadásra

jogosult leszármazók és házastárs ugyanis nem kerülhetnek hátrányosabb helyzetbe *azáltal*, hogy az ajándékozó a sérelmes ajándékozásokat erkölcstelen célzattal tette. Ugyanez vonatkozik a hitelezőket károsító ajándékozásokra is. Azon hitelezők, akiknek követelése az ajándékozás időpontjában már fennállott, tehát a jó erkölcsökbe ütköző célzattal adott ajándékokat is visszakövetelhetik, ha az ajándékozón követelésüket behajtani nem tudják.

Házasságon kívüli viszonyok létesítése

b) Magánjogi értelemben vett csábítás által.

Mindenekelőtt rá kell mutatnunk arra, hogy ahhoz, hogy a magánjogi és az alábbiak szerint kártérítésre kötelező csábítás megállapítassék, nem szükséges, hogy a férfi fondorlatot alkalmazzon, vagyis a szó köznapi értelmében „csábító“ legyen. Igen fontos továbbá utalnunk arra, hogy bármily furfangos módon is csikarja ki a férfi a nő hozzájárulását a benső viszony létesítésére, büntetendő cselekmény a férfi részéről csak akkor foroghat fenn, ha célja a nemi érintkezésen kívül anyagi haszon szerzésére *is* irányul. Ebben az esetben ugyanis könnyen lehetséges, hogy magánjogi értelemben *vett* és kártérítésre kötelező csábításon kívül, a csalás is megállapítható lesz.

Állandó bírói gyakorlatunk szerint, csábítás akkor forog fenn, ha valamely férfi tapasztalatlan, tisztességes és feddhetlen múltú leányt 1. házassági ígérettel vagy pedig 2. a leány tőle függő helyzetének kihasználásával arra bír rá, hogy vele házass-

ságon kívül nemileg érintkezzen. A leány kora közömbös. Legutóbb a Királyi Kúria 40 éves leány részére is csábítás címén kártérítést állapított meg. Igen fontos, hogy bírói gyakorlatunk a kártérítés megítélését a leány érintetlen voltának bizonyításától sem teszi függővé, ami a dolog természeténél fogva úgyszólván kizárt is volna. Igen szigorú ellenben a bírói gyakorlat a leány tapasztalatlansága, tisztességes és féddhetlen múltja tekintetében. Nem minősítette pl. a bíróság féddhetlen múltúnak az olyan leányt, aki vasúti ismeretség folytán nyomban közölte telefonszámát a férfivel, majd utóbb mint menyasszony feljárt vőlegénye lakására; nem tekintette a bíróság érintetlen volta dacára azt a leányt sem féddhetlen múltúnak, aki anélkül, hogy a férfi komoly szándékát előtte kijelentette volna egy esztendőn keresztül, akárhány esetben este is, lakására engedte járni a férfit és vele órák hosszat egyedül maradt. Arra nézve, hogy mikor lehet valamely leányt tapasztatlannak, tisztességesnek és féddhetlen múltúnak tekinteni, általános irányelvet a bíróság nem állított fél és ilyen szabály nehezen is volna elképzelhető. Azt, hogy tapasztatlanság, tisztességes és féddhetlen múlt alapján jogvédelem mikor igényelhető, kizárólag esetről-esetre, az összes körülmények szem előtt tartásával lehet eldönteni. A leány tapasztatlansága, tisztességes és féddhetlen múltja azonban — amint arra már rámutatunk — csakis előfeltétele annak, hogy csábítás címén kártérítés igényelhető legyen. Ezenkívül szükséges, hogy a csábítás valójában fenn is forogjon. Bírói gyakorlatunk szerint csábításról akkor beszélhetünk, ha a férfi a tapasztatlan, tisztességes és féddhet-

len múltú leányt házassági ígérettel vagy a leány tőle függő helyzetének kihasználásával vette rá arra, hogy vele *nemileg* érintkezzék. Minden egyes esetben — amint erre alább még rátérünk — a bíróság arra a körülményre is figyelemmel lesz, hogy származott-e a csábításból kifolyólag vagyoni, vagy erkölcsi kár; általános magánjogi elv ugyanis, hogy kártérítés igényléséhez soha nem elegendő a kárt okozó cselekmény elkövetése, hanem ezenkívül igazolni kell, hogy a kár valójában be is következett. A férfi házassági ígérete minden további nélkül bizonyítottnak tekintendő, ha a felek egymással nyilvánosan eljegyezve voltak, avagy az eljegyzésről legalább is a család tudomással bírt. Ha azonban a férfi és a nő nem voltak jegyes-társak, rendszerint igen nehéz lesz bizonyítani, hogy a férfi házassági ígérettel bírta rá a leányt a nemi érintkezésre. Tanúk, akik a házassági ígétről közvetlen tudomással bírnak, ugyanis csak a legritkább esetben vannak. Így a bíróság többnyire levelezések és az eset összes körülményeinek figyelembevételével lesz kénytelen megállapítani, hogy a férfi házassági ígéretet tett-e. A bíróság ilyenkor mindenekelőtt azt fogja vizsgálat tárgyává tenni, hogy anyagi előnyt jelentett-e a nőre a házasságon kívüli nemi közösülés! Olyan esetekben ugyanis midőn a nő anyagi előny folytán vagy annak reményében nem ellenkezett a férfi akaratával, a vélelem a házassági ígéret ellen szól. Igen fontos a bírói gyakorlat szerint az is, hogy mennyi idő telt el a felek megismerkedése és a benső érintkezés kezdete között. Ugyanis ha a nő csak igen hosszú ideig

pl. 2½ évig tartó udvarlás után engedte át magát a férfinak, a bíróság azt vélelmezi, hogy ezt megelőzőleg házassági ígéret történt és a leány ezen ígéret folytán járult hozzá a viszony létesítéséhez. A házassági ígéretnek mindig a nemi érintkezés előtt kell megtörténnie, mert ha a leány nem a házassági ígéret folytán egyezik bele a nemi érintkezésbe, hanem a férfi csak utóbb ígér házasságot, úgy csábítás nem forog fenn. A szerelmi viszony állandósulása rendszerint megbocsátást jelent és így megszünteti a csábítás miatti kártérítési igényt, kivéve ha a nő a komoly házassági ígéretbe vetett bizalom folytán, az ígéret beváltásának reményében tartotta fenn a viszonyt. Nem kötelezheti természetesen a férfit kártérítésre be nem tartott házassági ígérete olyan esetekben sem, midőn a leány menti fel házassági Ígérete alól; ugyancsak nem igényelhető a Királyi Kúria legutóbbi tétele szerint kártérítés, ha a férfi a nőnek jegyestárshoz nem méltó magatartása következtében lép vissza házassági ígéretétől. Ezzel szemben viszont a dolog természeténél fogva kártérítési igény fogja megilletni a nőt olyan esetekben, midőn ő bontja ugyan fel az eljegyzést, de a férfinak jegyestárshoz nem méltó magatartása következtében. Arra nézve, hogy mit tekintünk jegyestárshoz nem méltó magatartásnak, általános szabályt felállítani nem lehet; minden alkalommal tekintettel kell lenni a felek társadalmi állására és az eset összes többi körülményeire, meri csak mindezen tényezők figyelembevételével lehet eldönteni a kérdést, hogy a jegyestárshoz nem méltó magatartás fennforgott-e.

A csábítás második csoportjába tartozó esetekben, — amint már említettük — a leány függő helyzete lesz kihasználva. Szükséges tehát mindekelőtt, hogy az elcsábított leány a férfivel szemben függő helyzetben legyen. A függő helyzet akkor forog fenn, ha a férfi a leánynak gyámja, gondnoka, nevelőapja, irodai illetve hivatali főnöke, iskola-tanára, tanítója, stb. volt. Ide tartoznak azok az esetek is, midőn a gazda csábítja el cselédjét. Lényeges feltétel továbbá, hogy a férfi *a függő helyzet kihasználásával* szerezze meg a leány hozzájárulását a benső kapcsolat létesítéséhez. Mivel *ezt* a körülményt bizonyítani csak ritkán lehet, a bíróság minden esetben midőn férfi, tőle függő helyzetben levő leánnyal folytat viszonyt, vélelmezni szokta, hogy a leány függő helyzetével visszaélés történt. A férfit fogja terhelni ezen vélelemmel szemben annak bizonyítása, hogy ő a leány függő helyzetével vissza nem élt, hanem a nő szimpátiából vagy pedig érdekből létesített vele nemi viszonyt. Az a körülmény, hogy a benső kapcsolatok mennyi időn keresztül állanak fenn, a nő kárigénye szempontjából közömbös; ha azonban a nemi érintkezés még akkor sem szűnt meg, midőn a nő függő helyzete a férfivel szemben már fenn nem állott, úgy a csábítás megbocsátottnak tekintendő és a leány kártérítést többé nem igényelhet.

A fentiek szerint tehát a kártérítési igény előfeltétele, hogy valamely férfi tapasztalatlan, tisztességes és feddhetlen multu leányt be nem tartott házassági ígérettel vagy függőségi viszony kihasználása által arra bírjon rá, hogy vele nemileg érintkezzen. Szükséges ezenkívül — amint erre már

rámutatunk — hogy a leánynak elcsábításából kifolyólag valójában kára is *származzon*; ez a kár bírói gyakorlatunk szerint anyagi vagy erkölcsi hátrány lehet. A bíróság álláspontja szerint az erkölcsi kár a nő becsületében, erkölcsi épségében ejtett sérelem következtében áll elő, a vagyoni kár pedig az erkölcsi kár folyománya és abból áll, hogy a na férjhezmenetelének esélyei csökkenést szenvednek s így jövő sorsának és existenciájának biztosítása nagymérvben meg van nehezítve. A vagyoni és erkölcsi kár keletkezésének előfeltétele tehát, hogy a csábítás köztudomásúvá váljon. A bíróság elé kerülő esetekben a csábítás rendszerint törvénytelen gyermek születése áltai Jutott a nyilvánosság tudomására. Törvénytelen gyermek születése azonban egyáltalán nem előfeltétele annak, hogy csábítás címén kár igényelhető legyen. A csábítás illetve a házasságon kívüli viszony számtalan más módon is juthat harmadik személyek tudomására? pl, maga a férfi tesz említést a benső kapcsolatról. Nem igényelhet ellenben kártérítést az elcsábított leány, ha Ő hozza kellő indok nélkül nyilvánosságra a vele folytatott viszonyt; általános jogelv ugyanis hogy a károsult kárát a lehetőség szerint csökkenteni tartozik és a kárt semmi körülmények között sem növelheti. Ami a csábítás címén igényelhető kártérítést illeti, úgy a kereset megindítása az általános 32 éves elévülésnél rövidebb elévülési időhöz kötve nincs. A kártérítési, igény azonban sem nem örökölhető, sem pedig nem engedményezhető, ha az elcsábított leány a pert még meg nem indította volna.

Végül foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy kiskorúak, elmebetegek és gyengeelméjűek által elkövetett csábítás esetében kárigény támasztható-e?

1. Bírói gyakorlatunk szerint a *kiskorúak* felelőssége az általuk okozott károsító cselekményekért elsősorban attól függ, hogy a tiltott cselekmény elkövetése időpontjában vétőképes állapotban voltak-e. 12 éven aluli gyermek vétőképesnek soha nem tekinthető. A 12—18 év között levő kiskorúak vétőképességére a szabály az, hogy az ilyen kiskorú csakis abban az esetben tekinthető vétőképesnek, ha a kárt okozó cselekmény elkövetése alkalmával megfelelő értelmi és erkölcsi fejlettséggel bírt. 18 éven felüli kiskorúak mindig vétőképesnek tekintendők.

2. *Gyengeelméjűek Által* okozott károknál a bíróság ugyancsak azt fogja vizsgálat tárgyává tenni, hogy a gyengeelméjű a cselekmény elkövetése idejében vétőképes állapotban volt-e. Gyengeelméjűek vétőképessége tehát attól függ, hogy a kár okozása idejében akaratuk szabad elhatározási képességével birkak-e vagy sem.

3. Az *elmebetegeket* a bíróság vétőképesnek nem tekinti. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elmebetegek által okozott károkért kártérítés egyáltalában ne volna követelhető, hanem csak azt, hogy az elmebetegek által okozott károk megtérítésére kizárólag az elmebeteg vagyona szolgálhat alapul és ez is csak annyiban, amennyiben *ezt a* károsító és a károsított személyi viszonyai és a méltányosság indokolják és csak oly mértékben, hogy a kártérítés az elmebeteget a saját személye és családja eltartására szükséges összegektől meg ne fossza. Ugyanez a *kisebb mérvű kártérítési kötelezettség* akkor is fenn fog állni, midőn a

csábítást olyan gyengeelméjű vágy kiskorú személy követi el aki nem vétőképes.

Az előző bekezdésben felsorolt kivételes esetektől eltekintve a férfi csábítás esetében teljes kártérítéssel tartozik. Köteles megtéríteni a leánynak azt a vagyoni és nem vagyoni kárát, melyet férjhezmenési esélyeinek csökkenése által okozott. A kártérítési összeg megállapításánál a bíróság egyrészt azt vizsgálja, hogy a leánynak, társadalmi állására való tekintettel, milyen kára származott, másrészt a férfi vagyoni és jövedelmi viszonyait tekinti irányadónak; figyelembe veszi azonban a bíróság azt is, hogy a férfit hozzátartozóival szemben minő törvényből folyó tartási kötelezettségek terhelik. A bíróság a csábításért járó kártérítést mindig egy összegben állapítja meg és soha nem járadék alakjában, mert hozományt kíván juttatni az elcsábított leánynak, hogy ezáltal ugyanoly mérvben javítsa férjhezmenési esélyeit, mint amilyen mértékben azok csökkenést szenvedtek a csábítás következtében.

A bíróság — amint erre már rámutattunk — egyáltalában nem állapít meg kártérítést, ha a leánynak a csábításból kifolyólag kára nem származott. Ez az eset rendszerint akkor áll fenn, ha a nő még mielőtt a per folyamatba *tétezt* volna társadalmi állásához képest illően férjhezment. Tisztázást kíván azonban a kérdés, vajjon olyan esetekben midőn a férfi bizonyítani tudja, hogy a leánynak a csábítás dacára is módjában állott volna megfelelő házasságot kötnie, azonban a nő *ezt* az ajánlatot visszautasította, igényelhető-e ennek dacára a csábításból kifolyólag kártérítés? Ha szigorúan

alkalmazzuk azt az általános jogelvet, hogy a károsult a lehetőség szerint kárát enyhíteni tartozik, úgy az a körülmény, hogy az elcsábított leány, illő házasságot köthetett volna, megszünteti a férfi kártalanítási kötelezettségét. A józan életfelfogás szerint azonban nem lehet egy nőtől sem azt kívánni, hogy akarata ellenére menjen férjhez és így az a körülmény, hogy egy bizonyos, társadalmilag és vagyoniilag megfelelő házassági alkalommal nem élt, még nem vonhatja maga után, hogy a csábítás által szenvedett kárát a férfi megtéríteni ne tartozzék. Ha azonban a férfi bizonyítani tudja, hogy a nő csábítása dacára több illő házasságot is köthetett volna és a bíróság az eset összes körülményeinek figyelembevételével arra a meggyőződésre jut, hogy a nő ezen ajánlatokat azért nem fogadta el, mert férjhezmenni egyáltalában nem kíván, vagy pedig azért nem, hogy a férfivel szemben kártérítési igényét el ne veszítse, úgy méltánytalanság volna a férfit kártérítésre kötelezni, mert kétségen kívül áll, hogy a leány, csábítása dacára sem vagyoni sem erkölcsi kárt nem szenvedett. Tisztázást igényel ez alkalommal az a kérdés is, hogy olyan esetekben midőn a nő a csábítás után férjhezment ugyan, de társadalmi állásához képest nem megfelelően, vajjon követelhet-e csábítás címén ennek dacára kártérítést? Abból a körülményből, hogy a bíróságok a csábítás miatt járó kártérítésnek hozomány jelleget adnak, az következne, hogy a férjhezment nő csábításból kifolyólag többé kártérítést nem igényelhet. Ez a felfogás azonban ellenkeznék azzal az általános jogelvvvel, hogy a csábítás mint kárt okozó és *tiltott* cselekmény vagyoni- és

erkölcsi kártérítésre kötelez. Már pedig kétségtelen, hogy nem megfelelő házasság kötése minden nőre nézve anyagi vagy erkölcsi, esetleg anyagi és erkölcsi hátrányt jelent. Ezért nem helyezkedhetünk arra az álláspontra, hogy az időközben házasságra lépett, de nem illően férjhezment elcsábított leány méltányos kártérítést ne követelhessen. Ezzel szemben azonban nem jár, amint ez a fentiekből is következik, kártérítés olyan esetekben, midőn a férfi bizonyítani tudja, hogy a leány a csábítás dacára is megfelelő házasságokat köthetett volna, de a nő mégis hozzá nem illő férfi ajánlatát fogadta el.

Rátérünk ezekután azon esetekre, midőn házasságon kívüli viszony

c) A büntetőörvényekbe ütköző módon

jön létre. A büntetőörvények által tiltott nemi közösülések két csoportra oszthatók és pedig az erőszakos nemi közösülés és a megfertőztetés büntettének eseteire.

Büntetőörvénykönyvbe ütköző erőszakos nemi közösülésről akkor beszélünk, midőn a tettes férfi valamely nőszemélyt erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy vele házasságon kívül nemileg közösüljön, vagy pedig ha a férfi a nőnek öntudatlan avagy akarata nyilvánítására vagy védelmére tehetetlen állapotát a nővel való házasságon kívüli nemi közösülésre használja fel; az a körülmény, vajjon a férfi idézte-e elő a nőnek ezen állapotát vagy sem, a férfi bűnössége szempontjából közömbös. Az erőszakos nemi közösülés büntetése

tíz évig terjedhető fegyház és a politikai jogok elvesztése. Olyan esetekben azonban, midőn a nő a férfinak fel- vagy lemenő ágbeli rokona, testvére vagy gyámgyermeké volt, továbbá ha a nő a férfi gondnoksága, gondviselése vagy gyógykezelése alatt állott, a nő a tettes férfi nevelésére, tanítására vagy felügyeletére volt bízva, az erőszakos nemi közösülés büntetése 10—15 évig terjedhető fegyház és hivatalvesztés lesz. Minden erőszakos nemi közösülés, mely a nőnek halálát okozta, életfogytiglan tartó fegyházzal büntetendő. Nem alkalmazhatók azonban e büntetési tételek 18. életévüket még be nem töltött, u. n. fiataikorú egyénekkal szemben. A fiataikorú ugyanis, ha a bűncselekmény elkövetése alkalmával a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséggel még nem bírt, büntetőjogi felelősségre egyáltalában nem vonható, hanem ellene csakis javító intézkedéseket lehet alkalmazni. Olyan esetekben midőn a fiataikorúnak a bűncselekmény elkövetése alkalmával a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége már megvolt, bűnvádi felelősségre vonható ugyan, de kizárólag a fiataikorúak bírósága által és ez a fiataikorút még a legsúlyosabb esetekben is csak fogházbüntetésre ítélni. Egyáltalában nem lehet büntetni azokat, akik a bűncselekményt öntudatlan állapotban követték el, vagy akiknek elmetehetsége meg volt zavarva és emiatt akaratauk szabad elhatározási képességével nem bírtak.

A bírói gyakorlat szerint 12 éven aluli nőszeméllyel való benső érintkezés mindig erőszakos nemi közösülésnek minősítendő; ily korú gyermeknek ugyanis szabad akarata nincs s így a 12 éven

aluli leány a nemi közösülésbe soha bele nem egeyzhetik. Ha a férfi a leány korában *téved* és 12 éven aluli leányt 12 évnél idősebbnek vél, úgy erőszakos nemi közösülés részéről nem forog fenn, ha tévedését menteni tudja pl. a leány korához képest túlságosan fejlett volt. Mindig erőszakosnak és mint ilyen büntetendőnek tekintendő az elmebetegségben, gyengeelméjűségben vagy veleszületett bujaságban szenvedő nővel való házasságon kívüli nemi érintkezés, ha a nő a közösülés alkalmával akarata nyilvánítására képtelen állapotban volt.

Erőszakos nemi közösülés esetében „erőszak alatt fizikai erőszak értendő. Ha pedig a férfi fenyegetéssel bírta rá a nőt arra, hogy a nemi közösülést eltűrje, úgy a büntetőtörvénykönyv szerint, a cselekményt büntetni csak akkor lehet, ha a férfi oly súlyos fenyegetést alkalmazott, mely a nőben saját vagy jelenlevő hozzátartozója életét vagy testi épségét veszélyeztető súlyos testi sértés közvetlen bekövetkezése iránt alapos félelmet okozhatott. Az a körülmény, hogy a tettes személyesen alkalmazza-e az erőszakot, illetve fenyegetést, vagy pedig mely személy által alkalmaztatja, a büntetethetőség szempontjából közömbös. Ilyenkor az aki az erőszakot, illetve fenyegetést alkalmazza, valamint a tulajdonképeni tettes, aki a nővel közösül mint tettetársak büntetendők. Igen fontos rendelkezése a büntetőtörvénykönyvnek, hogy valamennyi esetben midőn a tettes és a sértett nő között az első bírósági ítélet kihirdetése előtt házasság jön létre, a tettes, úgyszintén az esetleges társtettesek és bűnrészesek is büntetlenek maradnak; ha házasság nem jön létre, úgy ennek oka a büntetethetőség

szempontjából közömbös. A férfi tehát büntetését akkor sem fogja elkerülhetni, ha ő házassági ajánlatot tett és a nő volt az, aki vele házasságra lépni nem volt hajlandó.

A büntetőtvénykönyvbe ütköző nemi közösülés második csoportját — amint már említettük — a megfertőztetés büntette képezi. Ez a bűncselekmény akkor van elkövetve, midőn valamely férfi életkorának 14. évét be nem töltött tisztességes leánnyal nemileg közösül. A büntetés, mely ebben az esetben lényegesen enyhébb mint erőszakos nemi közösülésnél, 5 évig terjedhető fegyház. Ha azonban a nemi közösülés a leány halálát okozta, úgy a büntetés életfogytiglani fegyház lesz. Érvényes a megfertőztetés büntetékének elkövetése esetére is az a szabály, hogy a cselekmény nem büntethető, ha a tettes és a sértett között az első bírósági ítélet kihirdetése előtt házasság jött létre.

Tekintettel arra, hogy a fentiek szerint 12 éven aluli leánnyal való közösülés mindig erőszakosnak tekintendő, a megfertőztetés büntetést csak 12 és 14 év közötti leányon lehet elkövetni. Igen fontos, hogy amíg az erőszakos nemi közösülés büntethetősége szempontjából közömbös, hogy a nő tisztességes-e vagy sem (tehát a kéjnővel való erőszakos közösülés is büntetés alá esik), a megfertőztetés büntetést csak tisztességes leánnyal való nemi közösülés által lehet elkövetni. Arra nézve, hogy ki tekintendő a büntető jogvédelem szempontjából tisztességes leánynak, a bírói gyakorlatban az az elv alakult ki, hogy a leánynak a közfelfogás szerint nem szabad romlottnak lennie; a leány érintetlensége nem kívántatik meg. Olyan esetekben

midőn a férfi tisztességes leányt tisztességtelennek tartott és bizonyítani tudja, hogy tévedése az eset körülményeinél fogva indokolt volt, a *tettest* megbüntetni nem lehet. Ugyancsak nem forog fenn bűncselekmény, ha a férfi 14 éven aluli tisztességes leánnyal közösül nemileg és bizonyítani tudja, hogy a leány oly fejlett állapotban volt, hogy 14 éven felülinek látszott és a férfi a leány valóságos korát nem ismerte. Fiatalkorúak, elmebetegek és gyengeelméjűek által elkövetett megfertőztetés büntetést a büntető törvénykönyv szerint büntetni nem lehet, hanem ilyen esetekben azon enyhébb büntetési nemek illetve javítóintézkedések alkalmazandók, melyeket az erőszakos nemi közösülés kapcsán már ismertettünk.

Rátérünk ezután a kérdés tárgyalására, hogy *milyen kártérítési igényt származtathat a sértett nő, ha ellene erőszakos nemi közösülés vagy megfőrtőztetés büntetést követik el.* Bírói gyakorlatunk — a rendelkezésünkre álló döntések szerint — úgy mint magánjogi csábítás esetében, a férfit a nő vagyoni és erkölcsi kárának megtérítésére kötelezi. A kártalanításnak ezekben az esetekben is hozományjellege van és rendeltetése, hogy ugyanoly mérvben javítsa a nő férjhezmenési esélyeit, mint amilyen mértékben azok csökkenést szenvedtek a nő személyén elkövetett erőszakos nemi közösülés illetve megfertőztetés büntette következtében. Azokban az esetekben midőn a büntető törvénykönyvbe ütköző nemi közösülés által a nőt sem vagyoni sem pedig erkölcsi kár nem érte, a *tettest*, annak dacára, hogy a büntető bíróság el is ítéli, kártérítési kötelezettség terhelni nem fogja. Nem állapítható

tehát meg semmiféle kártérítés a nő részére, ha olyan alacsony erkölcsi színvonalon állott, hogy a büntetőtvénycönyvbe ütköző nemi közösülés által sem vagyoni sem pedig erkölcsi kár nem érte. Nem igényelheti vagyoni kárának megtérítését erőszakos nemi közösülés esetében férjes nőszemély sem, mert vagyoni kárt nem szenvedett; erkölcsi kár azonban a férjes nőt is éri az erőszakos nemi közösülés által és így ilyen címen mérsékeltebb kártérítés megítélésének nézetünk szerint akadályja nem lehet. Sem erkölcsi sem pedig vagyoni kárt nem szenvedett azonban az a leány vagy asszony, aki a személyén elkövetett megfertőztetés büntette illetve erőszakos nemi közösülés után társadalmi állásához képest megfelelően férjhezment. Azon kérdések, hogy egyrészt nem illően férjhezment, másrészt annak dacára, hogy megfelelő alkalom kínálkozott volna, egyáltalában férjhez nem ment nők mennyiben igényelhetnek kártérítést erőszakos nemi közösülés és megfertőztetés büntette címén, ugyanazon élvek szerint bírálандók el, mint amelyeket a magánjogi csábítás esetében járó kártérítéssel kapcsolatban már kifejtettünk. (22-24. oldal.) Úgy erőszakos nemi közösülésnél mint megfertőztetés bünteténél a kártérítési igény alapját rendszerint a büntetőbírósnak a bűnösséget megállapító ítélete képezi. Az okozott vagyoni és erkölcsi kárért járó kártérítési összeg nagyságát a bíróság itt is hasonló irányelvek alapján fogja meghatározni, mint amelyeket a magánjogi csábítással kapcsolatban ismertettünk. (22. oldal.) Akárhány esetben azonban a tettést elmebetegségére, gyengeelméjű voltára, vagy fiatalkorára való tekin-

tettel a büntető törvénykönyv értelmében büntetni nem lehet. Ennek azonban semmiképen sem lehet az a következménye, hogy a károsult nő kártérítési igényét se érvényesíthesse, hanem ilyen esetekben is alkalmazni kell azt az, a csábításnál már tárgyalt elvet, mely szerint a tettes, ha magánjogikig vétőképes kiskorú vagy gyengeelméjű, úgy teljes kártérítéssel, ha pedig magánjogilag nem vétőképes egyén, úgy csak mérsékelt kártérítéssel tartozik, (21. oldal.) Nem mérsékelt, hanem teljes kártérítésre köteles lesz a büntetőbíróság félmentő ítélete dacára a férfi olyan esetekben is, midőn az erőszakos nemi közösülés illetve a megfertőztetés büntettét beszámíthatatlan ittasságban követte el, mert aki szeszes itallal fosztja meg magát öntudatától, nem hivatkozhatik arra, hogy cselekvőképtelen állapotban volt.

III. A házasságon kívüli élettársak jogviszonya.

a) Szolgálati tevékenységből származó kötelezettségek.

Bíróságainkat sokszor foglalkoztatja a kérdés> vajjon felléphet-e utólag a házasságon kívüli élettárs illetménykövetelésekkel, ha a benső viszony tartama alatt, díjazás nélkül, a férfi részére állandó jellegű szolgálatokat teljesített. Az ilyen vita rendszerint akkor fog felmerülni, ha a nő élettársánál fizetés nélkül mint házvezetőnő, gazdaasszony, titkárnő stb. volt alkalmazva. Bírói gyakorlatunk sokáig azon az állásponton volt, hogy ha a felek között házasságon kívüli viszony állott fenn, a nőnek jogsegélyt semmiféle címen nem nyújt. Ez a felfogás azonban később megváltozott.

/ . A jelenlegi bírói gyakorlat a Királyi Kúriának 503. számú elvi határozatán alapszik, mely szerint olyan esetekben *midőn a férfi és nő között szolgálati szerződés érvényesen létrejött*, az a körülmény, hogy a szolgálati szerződés tartama alatt a felek utóbb egymással házasságon kívüli viszonyt

folytattak, nem szünteti meg a szolgálati megállapodás érvényét és ezért a volt alkalmazott, a szolgálati szerződés szerint járó illetményeit utólag per útján is követelheti. Ezen elvi döntés folytán tehát ma már nem vitás, hogy ha a nő mint gazdaasszony, házvezetőnő, titkárnő, háztartási alkalmazott avagy bárminő más minőségben is kerül *szolgálati illetmény kikötése mellett* a férfi házába, gazdaságába vagy irodájába, a volt élettárs annak dacára, hogy közte és főnöke között házasságon kívüli viszony állott fenn, utólag szolgálataiért díjazást igényelhet. Az a kérdés, hogy mily hosszú időn keresztül teljesített a volt élettárs illetmény nélküli alkalmazotti tevékenységet — a Királyi Kúria 503. számú elvi határozata szerint — jelentőséggel nem bír; így pl. az 503. számú döntvény alapjául szolgáló perben a Kúria az elhunyt férfi örököseit a *házvezetőnő* 10 évi hátralékos fizetésének utólagos kiegyenlítésére kötelezte.

Igen gyakori, hogy házasságon kívüli viszony esetében a férfi élettársának megélhetéséről bizonyos mérvben gondoskodik; közel fekszik a gondolat, hogy ilyen esetekben a férfi illetve örökösei a volt élettárs utólagos illetménykövetelésével szemben azzal fognak védekezni, hogy a nő alkalmazotti tevékenysége lakás, ellátás, ruházat avagy egyéb természetbeni szolgáltatások által már díjazva lett. Ilyenkor a bíróság kénytelen lesz vizsgálat tárgyává tenni, hogy a természetbeni szolgáltatások valójában a nő alkalmazotti tevékenységének ellenértéke fejében lettek-e nyújtva, avagy a férfi a fennállott viszonyra való tekintettel gondoskodott élettársa szükségleteiről. Utóbbi esetben ugyanis a szóban forgó jutta-

tasok ajándéknak lesznek minősítendőök, nem pedig a nő alkalmazotti munkája díjazásának, úgy hogy ezen tevékenység díjazottnak nem tekinthető.

A Királyi Kúriának álláspontja szerint soha nem számítható be a lakás, ellátás, ruházat stb. a nő utólagos illetménykövetelésével szemben, ha a felek már a szolgálati jogviszony létesítése alkalmával egyeztek meg egymással abban, hogy a nő a megállapított (de valójában kézhez nem *^fett*) pénzbeli illetményein felül, még külön azokat a természetbeni szolgáltatásokat is fogja kapni, melyeket a férfi később részére valójában nyújtott is> A bíróság szerint ugyanis ilyen esetekben még csak vita tárgyát sem képezheti, hogy a férfi a nő szolgálati tevékenységét, már eredettől fogva, a pénz* ben megállapított fizetésen felül is díjazni kívánta*

Sokkal nehezebb a kérdés eldöntése, vajjon olyan esetekben, midőn a felek a szolgálati jogviszony létesítése alkalmával nem egyeztek meg abban, hogy a nő pénzbeli illetményeken kívül természetbeni szolgáltatásokban (lakás, ellátás, ruházat stb.) is részesüljön, de utóbb a férfi élettársa szükségleteiről természetben mégis gondoskodott, ezáltal a nő alkalmazotti tevékenységét kívánta-e díjazni? Ugyanez a kérdés akkor is fel fog merülni, midőn a felek kezdettől fogva megállapodtak a pénzbeli illetményeken felül bizonyos szolgáltatásokban (pl. hogy a nő természetbeni lakást fog élvezni), de a férfi élettársa részére utóbb más jellegű szolgáltatásokat is nyújtott (pl. élettársát ételmezte, ruházta, ékszerekkel ellátta stb.); minden ilyen esetben midőn a férfi élettársának a kialakult illetményeket meg nem fizette, ellenben a nő szükségleteiről természetben

gondoskodott, *tisztázást* kíván a kérdés, vajjon azok a természetbeni szolgáltatások, melyekben a felek előre meg nem állapodtak, ajándékozásnak vagy pedig a nő által ellátott szolgálati tevékenység díjazásának tekintessenek-e. Utóbbi esetben ugyanis a nő nem léphet fel később és nem igényelheti újból pénzbeli illetmények alakjában munkájának ellenértékét, mert azon természetbeni szolgáltatások által, melyeket volt élettársa részére nyújtott, alkalmazotti tevékenysége egyszer már díjazást nyert. A nő ilyenkor legfeljebb arra az álláspontra helyezkedhetik, hogy a szóban forgó természetbeni szolgáltatások (lakás, élelem, ruházat stb.) összértéke kisebb annál az összegnél, mely illetmények fejében járna, úgy hogy a volt élettárs illetve örökösei *ezt* a különbözetet megtéríteni tartoznak. Nézetünk szerint nem lehet általános szabály szerint eldönteni, hogy a férfi természetbeni szolgáltatásai mikor bíriak ajándék jellegével, úgy hogy a nő által kifejtett szolgálati tevékenység díjazottnak nem tekinthető és milyen esetekben kell viszont arra az álláspontra helyezkedni, hogy a nő alkalmazotti tevékenysége a természetbeni juttatások által már díjazva lett. Minden ilyen vita alkalmával feltétlenül vizsgálat tárgyává kell tenni az eset összes körülményeit és figyelembe kell venni elsősorban a felek vagyoni viszonyait, a természetbeni szolgáltatások jellegét és értékét, a nő által kifejtett alkalmazotti tevékenységet, mert csakis ezen összes tényezőkből lehet következtetést vonni arra, hogy a természetbeni szolgáltatások ajándéknak vagy pedig a nő alkalmazotti szolgálatai ellenértékének tekintessenek-e. Utóbbi esetben a volt élettárs alkalmazotti tevékenysége, annak dacára, hogy illetményeit nem

kapta meg, a természetbeni szolgáltatások által már díjazottnak tekintendő és így a nő a kialakított illetményeket nem követelheti.

2. Foglalkozni kívánunk ezután azokkal az esetekkel, melyekben a nő élettársa háztartásában, gazdaságában vagy irodájában állandó jellegű szolgálati tevékenységet Fejtett ki, *anélkül azonban, hogy közötté és élettársa között az illetmények nagyságát is szabályozó szolgálati szerződés jött volna létre.* Vájjon igényelhető-e ilyenkor is az alkalmazotti munkákért utólagos díjazás? B kérdés eldöntésénél mindenekelőtt tisztázást fog kívánni a kérdés, hogy Ígéretet *tet* *Ue* a férfi élettársának arra nézve, hogy szolgálati tevékenységét pénzben díjazni fogja. Előre kell bocsátanunk, hogy állandó bírói gyakorlatunk szerint nem képezi a szolgálati jogviszony érvényes létrejöttének előfeltételét, hogy az illetmények kérdése is szabályozást nyerjen és így minden esetben midőn az alkalmazott állandó jellegű tevékenységet fejt ki, anélkül hogy ezért járó fizetése megállapítva volna, az alkalmazottat szolgálatiért megillető díjazást a bíróság határozza meg. Ezzel szemben áll azonban egy másik általános jogelv, mely szerint nem követelhető munkáért díjazás, ha az eset körülményeiből következtetni lehet arra, hogy a munkavállaló a szolgálatokat ingyen kívánta teljesíteni. Ezt az utóbbi szabályt alkalmazza a bíróság minden olyan esetben midőn női alkalmazott élettársa részére szolgálatokat teljesít, anélkül hogy a férfi a tevékenység díjazását kifejezetten ígérte volna. Kétségen kívül áll tehát, hogy jelenlegi bírói gyakorlatunk szerint a házasságon kívüli élettárs utólagosan illetményeket csakis

akkor követelhet, ha Bizonyítani tudja, hogy szolgálati tevékenységének díjazása ígérve lett és így a munka ingyenessége *nem* vélelmezhető. Arra nézve, hogy ilyen esetekben, midőn a bíróság állapítja meg a házasságon kívüli élettársnak járó fizetés nagyságát, azok a természetbeni szolgáltatások, melyeket a nő a férfitől élvezett (lakás, ellátás, ruházat stb.) figyelembe veendő-e a nőnek járó díjazás meghatározása alkalmával, ugyanazok a szabályok lesznek alkalmazandók, melyeket az 1. pont utolsó bekezdésében már kifejtettünk.

3. Tárgyalnunk kell ezután azokat az eseteket, midőn *a férfi alkalmazotti tevékenységet kifejtő élettársa részére nem állapított meg illetményekeit és nem is ígérte, hogy a nő szolgálatait pénzben díjazni fogja.* Mindennek dacára *a férfinak többnyire nem szándéka, hogy élettársa munkáját ellenérték nélkül igénybe vegye, hanem törekvése arra fog irányulni, hogy halála esetére vagyonát egészben vagy részben élettársára hagyja. Vájjon érvényes-e az ilyen Ígéret?*

Jelenlegi bírói gyakorlatunk a házasságon kívüli élettárs javára történt halálesetre történt intézkedéseket feltétlenül érvényesnek tekinti és ugyancsak jogsegélyt nyújt házasságon kívüli élettársak között létrejött örökösödési szerződésből származó igények peresítésénél is. A halál esetére szóló intézkedések érvényessége azonban a törvényes végrendeleti formához van kötve, úgy, hogy a házasságon kívüli élettárs örökség, hagyomány és halál esetére történt ajándékozás címén igényeket csakis abban az esetben támaszthat, ha a férfi utolsó akarata szabályszerű végrendeletbe foglalva lett.

Akárhányszor azonban a férfi ígéretet tett ugyan, hogy élettársáról halála esetére gondoskodni fog, azonban ezt be nem tartotta, vagy váratlan elhunytá által lett megakadályozva abban, hogy végintézkedést tegyen. Vájjon igényelheti-e ilyen esetekben a volt élettárs, hogy szolgálati tevékenysége utólagosan díjazásban részesüljön? A kérdés eldöntése meglehetősen nehéz. ' Vitán kívül áll ugyanis, hogy végrendelet, vagy szabályszerűen, örökösödési szerződés alakjában létrejött halálesetre szóló ajándékozás hiányában a nő mint örökös hagyományos vagy megajándékozott fel nem léphet. A volt élettárs követelését csak a kifejtett, de nem díjazott szolgálati tevékenységre alapíthatja. A Királyi Kúriának már ismertetett gyakorlata szerint ugyanis háztartási, gazdasági és irodai szolgálatokért munkadíj külön kikötés nélkül is jár, ha a körülményekből nem lehet arra következtetni, hogy a munkavállaló a kifejtett tevékenységet ingyen kívánta volna ellátni. Az a tény, hogy a felek között házasságon kívüli kapcsolatok állottak fenn, ugyan amellettszól, hogy a nő a szolgálatokat ezen benső viszonyra való tekintettel ingyenesen, esetleg lakás, ellátás és ajándékok ellenében teljesítette. Ha azonban ez a vélelem lerontható annak bizonyításával, hogy a férfi élettársa alkalmazotti munkáját végrendeleti juttatás vagy halál esetére szóló ajándékozás alakjában díjazni kívánta, (ami azonban meg nem történt), úgy mi sem állhat útjában annak, hogy a volt élettárs szolgálatainak megfelelő, — a bíróság által megállapítandó — díjazását utólag igényelhesse.

4. Végül rátérünk azokra az esetekre, midőn a nő élettársa háztartásában, gazdaságában vagy irodájában fejtett ki állandó jellegű szolgálati tevékenységet anélkül, hogy e munkákért illetmény megállapítva vagy *a szolgálatoknak bármely formában való díjazása valaha is ígérve lett volna*. Ilyen körülmények között — amint erre már rámutattunk — a nő semmiféle igényt sem támaszthat.

b) Közös szerzemény megosztására irányuló igények.

A házasságon kívüli viszonyt folytató felek sok esetben közös háztartásban élnek, együtt gazdálkodnak vagy együttesen dolgoznak más kenyérkereső pályán. A viszony megszűnésekor fel íg merülni a kérdés, hogy mi történjék a közösen szerzett vagyonnal. Vájjon követelhetik-e az élettársak — úgy mint házasságnál — ilyenkor is az együttesen szerzett vagyon megosztását? Megjegyzendő, hogy itt nem olyan — az előző *a)* pont alatt tárgyalt — esetekről van szó, midőn az egyik fél, rendszerint a nő, szolgálati tevékenységet fejtett ki élettársa részére díjazás nélkül, vagyis a férfitől függő helyzetben, mint alkalmazott dolgozott, hanem az alábbiakban kizárólag azokkal az esetekkel kívánunk foglalkozni, midőn a felek közösen tevékenykedtek, tehát közösen szereztek vagyont. Vájjon miképen történjék ennek megosztása?

A múltban a bíróságok elzárkóztak attól, hogy a házasságon kívüli viszony alatt a felek együttműködésének eredményeképen keletkezett javak megosztásának kérdésével érdemben foglal-

kozzanak. Ez a merev álláspont odáig ment, hogy a Királyi Kúria még azokban az esetekben sem nyújtott jogsegélyt, midőn az élettársak egymással megállapodást létesítettek a közös szerzemény megosztására vonatkozólag és ebből kifolyólag merült fel vita, mert a bírói gyakorlat az ilyen irányú meg-egyezéseket is a jó erkölcsökbe ütközőnek tekintette. Legfelsőbb bíróságunk ma már nem minősíti jó erkölcsökbe ütköző szerződésnek, ha házasságon kívüli viszonyban élő felek közösen szerzett vagyon megosztására vonatkozólag megállapodást létesítenek, sőt elismeri, hogy a közösen szerzett vagyont, mely úgy a férfi mint a nő munkájának gyümölcse, az élettársak között abban az esetben is meg kell osztani, ha erre nézve az érdekelték egymással meg nem állapodtak. A jelenlegi bírói gyakorlat még azt is lehetővé teszi, hogy azokban az esetekben, midőn a házasságon kívüli viszonyt folytató felek egyike meghalt, anélkül, hogy a közösen szerzett vagyonnak őt megillető hányadát kézhez vette volna, a közös szerzeményből az elhunyt jogán reájuk eső rész kiadását az örökösök is követelhessék.

Közös szerzemény — amint ez a fentiekből is kitűnik — csak akkor forog fenn, midőn házasságon kívüli élettársak együttmunkálkodásának eredményeképen új vagyoni értékek keletkeztek. A házasságon kívüli viszony megszűnése alkalmával mindenekelőtt meg kell tehát állapítani a felek összvagyont. Ebből levonandó — úgy, mint a házastársak közszerzeményének megosztásánál — a férfi és a nő különvagyona, vagyis azon vagyoni értékek, melyek a házasságon kívüli közösség léte-

siíése alkalmával már megvoltak, vagy amelyeket az együttmunkálkodás tartama alatt az élettársak valamelyike örökölt vagy ajándékba kapott. Ez a felek különvagyona, mely ha lehetséges természetben, ha pedig ez nem lehetséges úgy megfelelő értékben kiadandó. Az a különbözet, mely a házasságon kívüli viszony megszűnésekor meglevő összvagyon és az élettársaknak a fentiek szerint megállapítandó különvagyona között mutatkozni fog, tekintendő a felek közös szerzeményének. Míg azonban házasságnál a közszerzemény mindig fele-fele részben illeti meg a két hitvestársai, házasságon kívüli viszony esetében — hacsak a közös szerzemény mikénti megosztására vonatkozólag az érdekeltek egymással meg nem állapodtak — a bíróság fogja eldönteni, hogy a közösen szerzett vagyon, a felek között milyen arányban osztandó meg. A bíróság ezt a megosztási arányt mindig az eset összes körülményei szerint fogja megállapítani, vagyis tekintettel lesz arra, hogy a férfi és a nő milyen tevékenységgel és milyen összegekkel járultak hozzá a vagyon megszerzéséhez. A közösen szerzett vagyon megosztása az élettársak között, ha lehetséges természetben, ha pedig a természetbeni megosztás értékcsökkenést eredményezne vagy egyébként nem volna lehetséges, úgy a közösen szerzett vagyontárgyak értékesítése és a befolyó összegek szétosztása által fog történni. A közösen szerzett vagyontárgyak értékesítése a közös tulajdon értékesítésére vonatkozó általános magánjogi szabályok szerint megy végbe.

c) Házasságon kívüli viszony folyamán adóit ajándékok visszakövetelése. Mikor érvényes az élettárs „végkielégítésére“ vonatkozó ígéret?

A házasságon kívüli viszonyból eredő jogviták túlnyomó része ajándékok visszakövetelésére vagy Ígéretek teljesítésére irányul. E kérdésekkel tehát az alábbiakban kimerítően kell foglalkoznunk.

A II. fejezetben midőn *a házasságon kívüli viszony létesítése előtt*, a viszony reményében adott ajándékok esetleges visszakövetelésének eseteit tárgyaltuk, ismertettük bírói gyakorlatunkat, mely szerint a házasságon kívüli viszony létesítése, előmozdítása vagy fenntartása céljából adott ajándékokat az ajándékozó az általános magánjogi szabályok szerint nem követelheti vissza, tehát nem igényelheti az ajándékok visszaadását, sem durva hálátlanság esetében, sem pedig akkor, ha az ajándékozó utóbb tönkrement, avagy tékozlás-szerű ajándékozás esete forog fenn (lásd bővebben 12. oldal). A II. fejezetben rámutattunk arra is, hogy a bíróság az ilyen erkölcstelen célzattal adott ajándékok visszaadására irányuló perekben egészen kivételesen mégis nyújt jogsegélyt és pedig olyan esetekben, midőn az ajándékok vagy azok értékesítése folytán kapott ellenérték a megajándékozott tulajdonában még meg van és ezen értékek megtartása rendkívüli méltánytalanságot jelentene.

A házasságon kívüli viszony tartama alatt a viszony fenntartása (folytatása vagy előmozdítása) céljából adott, tehát erkölcstelen jellegű

ajándékozásokat az ajándékozó az általános magánjogi szabályok szerint (tehát durva hálátlanság, az ajándékozó tönkrejutása vagy tékozlászerű ajándékozás címén) szintén nem követelheti vissza. A bíróság a megajándékozottat az ajándékok illetve azok meglevő ellenértékének visszatérítésére csakis azokban az egészen kivételes esetekben fogja kötelezni, midőn az ajándéktárgyak illetve azok meglevő ellenértékének megtartása rendkívüli méltánytalanságot jelentene. Általános szabály természetesen nem állítható fel arra nézve, hogy mikor forognak fenn oly rendkívüli körülmények melyek indokoltá teszik, hogy a bíróság erkölcstelen jellegű ajándékozást hatálytalanítson. Konkrét perben a Királyi Kúria még azt sem tekintette elégségesnek az ajándékozás érvénytelenítéséhez, hogy a megajándékozott az ajándékozó ellen utóbb büntető feljelentési adott be. A bíróság tehát *erkölcstelen célzattal adott ajándékok visszadására* a megajándékozottat csak a lehető legritkább esetekben fogja kötelezni, és pedig kizárólag akkor, midőn az ajándékul kapott értékek megtartása az emberi igazságérzettel semmiképen sem volna összeegyeztethető.

Ahhoz, hogy a bíróság az ajándékok visszakövetelésére irányuló pert ne az általános magánjogi szabályok szerint (1.12. old.) döntse el, feltétlenül szükséges tehát, hogy az ajándékozás a házasságon kívüli viszony további fenntartása végett, vagyis a jó erkölcsökbe ütköző célból történjék. Az a körülmény azonban, hogy valamely ajándékozás élettársak között, tehát házasságon kívüli viszony tartama alatt ment végbe, önmagában még

nem bizonyíték arra, hogy az ajándékok a viszony további fenntartásának célzatával lettek adva, és így az ajándékozás a jó erkölcsökbe ütköző célt szolgált. Ennek dacára a benső viszony tartama alatt adott, a felek vagyoni viszonyaihoz és az eset egyéb körülményeihez képest aránylag értékesebb ajándékoknál, rendszerint mégis *vélelmezni* kell, hogy az ajándékozás a viszony fenntartása (folytatásának előmozdítása) Céljából történt; ezért ilyen esetekben az ajándékozót fogja terhelni annak bizonyítása vagy legalább is komoly valószínűsítése, hogy az ajándékokat nem a viszony további fenntartása (folytatásának, előmozdítása) végett adta és így az ajándéktárgyak illetve azok meglevő ellenértéke az általános magánjog szabályai szerint (tehát durva hálátlanság, tékozlásszerű ajándékozás vagy az ajándékozó tönkrementése esetében) visszakövetelhető.

A házasságon kívüli viszony folyamán adott u. n. alkalmi ajándékok visszakövetelésének kérdésével külön kell foglalkoznunk. Utalunk mindenekelőtt a II. fejezetben tárgyaltakra, ahol meghatároztuk hogy mit értünk „alkalmi ajándék“ alatt és kifejtettük, hogy *alkalmi ajándékokat visszakövetelni soha nem lehet*, akár a jó erkölcsökbe ütköző célzattal lettek az ajándékok adva, akár nem. Az alkalmi ajándékok visszakövetelésének tilalma azért rendkívül fontos a házasságon kívüli viszonyokkal kapcsolatos ajándékozások tárgyalásánál, mert alkalmi jellegűeknek és így soha vissza nem követelhetőnek kell tekintenünk az u. n. *szakítási ajándékokat* is. Szakítási ajándéknak a mindennapi életben azon rendszerint emléktárgy jellegű ajándékokat nevezzük, melyeket a házasságon kívüli viszony-

nak kölcsönös megállapodás alapján való megszüntetése alkalmával a felek egymásnak, vagy csak a férfi a nőnek, az ajándékozó vagyoni viszonyaival, élettársa társadalmi állásával és a benső kapcsolatok fennállásának időtartamával arányban álló értékben adni szokott. Az ilyen ajándéktárgyak adása által ugyanis az ajándékozó a társadalmi szokás szerint „erkölcsi kötelességének“ tesz eleget, amiért is Magánjogi Törvénykönyvünk Tervezete szerint itt kimondottan „szokásos alkalmi ajándékozással“ állunk szemben. Nem tekinthetők azonban — amint ez különben a fentiekből is kitűnik — a szakítás alkalmával adott ajándékok alkalmiaknak; ha azok értéke lényegesen nagyobb, semhogy az eset összes körülményeire (az ajándékozó vagyoni helyzetére, a megajándékozott társadalmi állására és a benső kapcsolatok tartamára) való tekintettel „alkalmi ajándékozás“ feltételezhető volna. Ugyancsak nem lehet „alkalmi ajándéknak“ tekinteni, ha viszony megszűnése alkalmával pénz, vagy tőkeérték (ingatlan, üzlet stb.) lesz ajándékozva, mert ilyen jellegű ajándékozást már az ajándékozás tárgyára való tekintettel sem lehet alkalminak minősíteni. A viszony megszüntetése alkalmával adott nem alkalmi jellegű ajándékok adása által az ajándékozó a megajándékozott jövőbeni megélhetéséről kivan gondoskodni, mert végeredményben az aránylag értékes ajándéktárgyak (pl. ékszerek) sem szolgálnak más célt, mint hogy szükség esetében a megélhetést lehetővé tegyék. *A viszony megszüntetése alkalmával adott nem alkalmi jellegű ajándékok tehát a volt élettárs u. n. végkielégítésének fogalma alá esnek,* amiért is ilyen ajándékok esetleges visszakövetelése-

sének kérdésével a nő „végkielégítésével“ kapcsolatban foglalkozunk. (48. oldal).

Rátérünk ezután annak tárgyalására, hogy mikor igényelhető *a házasságon kívüli viszonyral kapcsolatos és a másik fél által kifejezetten vagy hallgatólagosan elfogadott ígéret teljesítése*. A II. fejezetben a házasságon kívüli viszony létesítése céljából tett ígérek és vállalt kötelezettségek érvénytelenségének kérdésével foglalkoztunk. Ezzel szemben az alábbiakban azon eseteket kívánjuk megbeszélni, midőn *a már fennálló házasságon kívüli viszony további fenntartása végett a felek vala* melyike vagy harmadik személy ígéretet tesz vagy kötelezettséget vállal*. Bíróságunk minden ilyen irányú Ígéretet és kötelezettségvállalást — amint ezt már a II. fejezetben kifejtettük — kivétel nélkül és feltétlenül érvénytelennek tekint.

Igen gyakori azon esetek száma, midőn a férfi *ígéretet tesz*, hogy bizonyos időpontban vagy meghatározott feltétel, be- vagy nem következése esetében (pl. ha nagyobb keresethez jut) *élettársának meghatározott összeget, vagy más értéket* (pl. lakásberendezést) *ajándékozni fog*. Vájjon jogsegélyt nyújt-e a bíróság, ha ilyen ígérekéből kifolyólag igények támaszthatnak? Itt is alkalmazni kell azt a már ismertetett elvet (1. 43. oldal) mely szerint házasságon kívüli viszony fennállása már *önmagában vélelem* arra nézve, hogy az élettársak között történt a körülményekhez képest jelentékenyebb ajándékozások, úgyszintén ajándékozási ígérek a viszony további fenntartását kívánták

előmozdítani. Tehát minden esetben, midőn a nő ilyen ajándékozási ígéretből kifolyólag igényeket kíván érvényesíteni, úgy ő neki kell bizonyítania vagy legalább is komolyan valószínűsítene, hogy az ígéret nem a benső viszonytovábbi fenntartása céljából történt. Amennyiben, ennek igazolása sikerre vezet, úgy a bíróság a férfit ígérete értelmében marasztalni fogja. Megjegyzendő, hogy az általános magánjog szabályai szerint, még az ilyen a jó erkölcsökbe nem ütköző ajándékozási ígéret teljesítését sem lehet kövefelni, ha az ígéret nem volt komoly, vagy ha annak teljesítése az ajándékozó saját megélhetését, vagy azon személyek eltartását veszélyeztetné, akiket az ajándékozó eltartani köteles. (Magánjogi Törvénykönyv Tervezete) nem tartozik továbbá az ajándékozó ajándékozási ígéretét teljesíteni, ha a megajándékozott vele vagy hozzátartozóival szemben durva hálátlanságot követett el (12. oldal) vagy ha tékozlásszerű ajándékozási ígéret (12. oldal) történt

Az előző bekezdésben előadottak arra az esetre is vonatkozni fognak, ha a házasságon kívüli viszonyt folytató egyén élettársa részére nem ajándékot, hanem más szolgáltatást (pl. kölcsön nyújtását) ígérte.

Többször előfordul, hogy a férfi nem élettársa, hanem annak hozzátartozója javára tesz ígéretet. Rendszerint ilyen ígéretekből kifolyólag sem származnak bírói úton érvényesíthető igények. Nem lehet ugyanis feltételezni, hogy a nő hozzátartozója a benső viszonyról tudomással ne bírt volna. Ezért a bíróság az élettárs hozzátartozója részére tett ígéreteket ugyanazon elvek szerint fogja elbírálni, mint

ha az ígéret az élettárs javára történt volna, vagyis jogsegélyt csak a fent ismertetett kivételes esetekben nyújt. Ha azonban az élettárs hozzátartozója aki igényeket támaszt komolyan valószínűsíteni tudja, hogy a házasságon kívüli viszonyról tudomással nem bír, úgy a bíróság a jogsegélyt meg nem tagadhatja. Nem minősíthető az ígéret akkor sem a jó erkölcsökbe ütközőnek, ha az élettárs hozzátartozója, akinek javára az ígéret történt, bizonyítani tudja, hogy a vele szemben történt ígéret és a rokonával fennálló házasságon kívüli viszony között semmiféle összefüggés sem volt.

Gyakoriak azon esetek is, hogy a házasságon kívüli viszonyt folytató felek egyike, és pedig rendszerint a férfi, élettársáért harmadik személlyel (többnyire a nő hitelezőjével) szemben *kötelezettséget (garanciát) vállal*. A bírói gyakorlat minden a jó erkölcsökbe ütköző célzattal elvállalt kötelezettséget érvénytelennek tekint. Idegen személyek azonban abból kifolyólag, hogy valamely ügylet érvénytelen, nem károsodhatnak ha jóhiszeműek voltak, ami annyit jelent, hogy nem volt tudomásuk az ügylet érvénytelenségéről. Amennyiben tehát házasságon kívüli viszonyt folytató felek egyike, a benső viszony fenntartása céljából élettársáért, harmadik személlyel szemben kötelezettséget vállalt, úgy az elvállalt kötelezettséget rendszerint teljesíteni tartozik. Kivételt képez az eset ha bizonyítható, hogy az a személy akivel szemben a kötelezettség vállalva lett (az esetek túlnyomó számában a nő hitelezője) tudomással bírt arról, hogy a garancia elvállalása a házasságon kívüli viszony további fenntartása céljából történt. Ilyen esetekben az elvállalt köte-

lezettség teljesítése bírói úton ki nem kényszeríthető.

Rátérünk *ezután* annak a kérdésnek tárgyalására, hogy *mikor érvényes a házasságon kívüli viszony megszüntetése esetére tett, a nő u. n. végkielégítésére vonatkozó olyan ígéret*, melyet a nő kifejezetten vagy hallgatólagosan elfogadott.

Mindenekelőtt rá kell mutatnunk arra, hogy az ilyen Ígérek rendszerint a házasságon kívüli viszony megszüntetése *után* történnek. Sok esetben azonban a férfi, még a benső viszony *folyamán* igéri, hogy élettársának a viszony megszüntetése után vagyoni előnyt fog nyújtani. Végül az sem ritka, hogy a férfi már a benső viszony megkezdése *előtt* igéri, hogy a létesítendő viszony megszüntetése esetében a nő jövőbeni megélhetéséről gondoskodni fog.

Bíróságunk — az általunk ismert döntések szerint — *i* a múltban olyan esetekben nyújtottak jogsegélyt, midőn *a férfi a házasságon kívüli viszony megszüntetése alkalmával, vagy ezután Ígérte és kötelezte magát arra, hogy volt élettársának meghatározott vagyoni előnyt nyújt.* A bíróság azzal indokolta álláspontját, hogy csak a házasságon kívüli viszonyok létesítésére és fenntartására irányuló megegyezések ütköznek a jó erkölcsökbe, ellenben az olyan ígérek, melynek célja s benső viszony megszűnésével a nőre háramló megélhetési nehézségeken könnyíteni, és a nőt a megszüntetett házasságon kívüli viszonyból eredő hátrányos következményekért némi kárpótlásban részesíteni erkölcstelennek és érvénytelennek nem tekinthetők. Egyaránt

érvényes az ilyen ígéret, akár pénzösszeg fizetése vagy más vagyoni érték (ingatlan, üzlet, lakásberendezés stb.) adására vonatkozik. Ugyancsak érvényes, ha a férfi azt ígéri, hogy volt élettársának vagy utóbbihoz közel álló személynek (pl. a no anyjának) tartozásait fogja kiegyenlíteni, Érvényes az is, ha a férfi arra kötelezi magát, hogy volt élettársának jövőbeni megélhetéséről egész életén keresztül, bizonyos számú éven át vagy meghatározott esemény bekövetkezéséig (pl. míg a no nem megy férjhez), havi illetve évi járadék fizetése által gondoskodni fog, A nő u. n. végkielégítésére vonatkozó ígéret akkor is kötelező lesz, ha nem a volt élettárstól, hanem harmadik személytől (pl. a férfi apjától) származik. Végül igen fontosnak véljük annak nyomatékos kiemelését, hogy a volt élettárs anyagi támogatására vonatkozó ígéretek érvényességéhez nem kívántatik meg, hogy az ígéret írásban történjék, hanem ha a nőnek tanuk által sikerül bizonyítania hogy az ígéret, mely részére vagyoni előnyt biztosít érvényesen megtörtént, a bíróság jogsegélyt fog nyújtani.

Rátérünk ezután azon esetek tárgyalására, midőn *a házasságon kívüli viszony fennállása alatt* ígért a férfi a viszony megszüntetése esetére élettársának vagyoni előnyt. *Rendszerint* az ilyen megengedéseket sem lehet a jó erkölcsökbe ütköző viszony további fenntartására irányuló megállapodásnak tekinteni, mert a felek szándéka ellenkezőleg éppen arra irányult, hogy a benső viszony megszűnése után a nő megélhetése könnyítessék és így lehetővé tétessék a benső viszony megszüntetése. Akárhányszor azonban a nő a házass-

ságon kívüli viszony folyamán azzal a kívánsággal áll elő, hogy élettársa biztosítson részére a viszony megszűnése esetére vagyoni előnyt és a benső kapcsolatok további fenntartását ezen követelményének teljesítéséül teszi függővé. Ilyen esetekben még csak kétség sem férhet ahhoz, hogy a nő u. n. végkielégítésére vonatkozó megegyezés a házasságon kívüli viszony fenntartása céljából történt és a jó erkölcsökbe ütköző célt szolgált. Ha tehát a férfi bizonyítani tudja, hogy azért tett ígéretet és vállalt kötelezettséget élettársával szemben, mivei utóbbi a benső viszony fenntartását ettől *tette* függővé, úgy a feleknek a nő u. n. végkielégítésre vonatkozó megegyezése erkölcstelen célból történt és a volt élettárs ebből kifolyólag igényeket bírói utón nem származtathat.

Foglalkoznunk kell végül a kérdéssel, hogy még *házasságon kívüli viszony megkezdése előtt*, a viszony megszűnése esetére tett ígéreték és vállalt kötelezettségek¹ alapján a nő, igényeket bírói utón érvényesíthet-e? Felfogásunk szerint ilyen esetekben a volt élettárs követelése jogsegélyt soha nem fog nyerni. Állandó bírói gyakorlat ugyanis, hogy minden megegyezés, mely házasságon kívüli viszony létesítésére vagy további fenntartásának előmozdítására irányul a jó erkölcsökbe ütközik és érvénytelennek tekintendő. Már pedig az olyan megállapodás, mely még nem létező házasságon kívüli viszony megszűnése esetére biztosít a nő számára vagyoni előnyt, kétségen kívül a viszony létesítésének előmozdítását célozza és így jelenlegi bírói gyakorlatunk szerint, erkölcstelennek kell hogy tekintessék.

Az eddigiekben azzal foglalkoztunk, hogy mikor érvényes a megegyezés, mely házasságon kívüli viszony megszüntetésével kapcsolatban, a nő részére vagyoni előnyt biztosít. Feltesszük már most a kérdést, hogy vannak-e olyan esetek is, midőn *annak dacára, hogy a nő n. végkielégítésére vonatkozó megegyezés eredetileg érvényes volt, a férfi vállalt kötelezettségének utóbb mégsem tartozik eleget tenni?* Ezzel kapcsolatban azt is tisztáznunk kell, hogy *a férfi által ígért és adott végkielégítés kivételesen visszakövetelhető-e* P Mi-előtti e kérdésekkel foglalkoznánk, rá kell mutatnunk arra, hogy az élettárs u. n. végkielégítésére vonatkozó mindennemű megegyezés jogilag az „ajándékozási ígélet” fogalma alá esik; viszont olyan esetekben, midőn az ígélet már teljesítve lett „ajándékozással” állunk szemben.

I. Először azokat az eseteket tárgyaljuk, midőn *a nő u. n. végkielégítésére vonatkozó megegyezés* a házasságon kívüli viszony létesítésének, vagy fenntartásának előmozdítása végett történt, tehát *a jó erkölcsökbe ütköző célt szolgált* Az ilyen erkölcstelen jellegű ajándékozási ígélet — amint erre már rámutattunk (50. oldal) — mindig érvénytelen és a nő igényeket bírói úton nem érvényesíthet. *Sokszor a férfi — annak dacára, hogy ajándékozási ígérete érvénytelen volt — ígéletét mégis teljesíti és vállalt kötelezettségének eleget tesz. Ilyenkor ugyanazon szabályok lesznek alkalmazandók, melyeket a jó erkölcsökbe ütköző ajándékozásoknál már ismerttünk, (12. oldal), vagyis a férfi az adott ajándékokat csak egészen kivételesen (13. oldal) követelheti vissza. Olyan*

esetekben, midőn az adott ajándékok „alkalmi jellegűek“ voltak, azokat visszakövetelni egyáltalában nem lehet. (14 oldal).

II. Rátérünk ezután arra a kérdésre, hogy *mikor tagadható meg utólag az olyan érvényes ajándékozási ígéret teljesítése, mely a nő részére végkielégítést biztosít.* A 46. oldalon ismertettük az általános magánjog szabályait az érvényes ajándékozási ígéret utólagos hatálytalanítására vonatkozólag; ezeket a szabályokat a jelen esetben is alkalmazni kell. Ezek szerint *nem követelheti a nő, a viszony megszüntetése esetére, érvényesen ígért vagyoni előnyt* a következő esetekben. 1. Ha az ígéret teljesítése az ajándékozó saját megélhetését vagy azon személyek eltartását veszélyeztetné, akiket az ajándékozó eltartani köteles. 2. Durva hálátlanság és 3. Tékozlásszerű ajándékozási ígéret esetében. Amennyiben a férfi ígéretének eleget *tett* és vállalt kötelezettségét teljesítette, úgy — amint már említettük — ajándékozással állunk *szemben*. A 12. oldalon foglalkoztunk azzal a kérdéssel, hogy *mikor követelhetők vissza az érvényesen (tehát nem erkölcstelen célzattal!) adott ajándékok.* Ugyanezen szabályok lesznek alkalmazandók a volt élettársnak érvényesen (tehát nem erkölcstelen célzattal!) ígért és *adott* végkielégítés visszakövetelésére vonatkozólag is. Az adott végkielégítés tehát visszakövetelhető lesz: 1. Az ajándékozó iönkrejuiása (12. oldal). 2. A megajándékott vagy hozzátartozójának durva hálátlansága (12. oldal), és 3. Tékozlásszerű ajándékozás esetében. Az ajándékozó leszármazói, illetve házastársa a végkielégítés címén ajándékozott értékeket akkor is visszakövetelhetik,

ha az ajándékozás közszerzeményt, kötelesrészt vagy özvegyi jogot sértett. (12. oldal). Végül a férfi hitelezői is felléphetnek a volt élettárs ellen, amennyiben az utóbbinak ajándékozott végkielégítés a férfi vagyontól oly mértékben csökkentette, hogy a hitelezők az ajándékozás idejében már fennállott követeléseiket behajtani nem tudják. (18. oldal) Igen fontos annak kiemelése, hogy a volt élettárstól a végkielégítés fejében kapott vagyoni értékek csakis akkor követelhetők vissza, ha azok természetben megvannak, vagy bizonyítható, hogy megvan azon ellenérték, melyért e vagyontárgyak értékesítve lettek. Olyan esetekben midőn a nő az ajándéktárgyakat tovább ajándékozta, úgy az, aki az ajándékokat kapta ugyanúgy felelős, mint maga az eredetileg megajándékozott. Az u. n. „szakítási ajándékot“ amennyiben annak „alkalmi ajándék“ jellege van, visszakövetelni soha nem lehet. (11. oldal) Tekintettel arra, hogy a férfi igen sok esetben havi vagy évi járadék fizetése által gondoskodik volt élettársa megélhetéséről, fontos, hogy reámutassunk arra, hogy azok az összegek, melyeket a férfi volt élettársának már kifizetett, utóbb soha nem követelhetők vissza, mivel ezen pénzek megélhetés, tehát elköltés céljából lettek ajándékozva. Ezzel szemben a férfi a még ki nem fizetett havi, illetve évi járadékok kiegyenlítését mindazon esetekben megtagadhatja, melyekben az érvényes ajándékozási ígéretnek utólagos hatálytalanítása — a fentiek szerint — lehetséges.

Rátérünk ezután két igen fontos kérdés tárgyalására és pedig, hogy *tartozik-e a férfi a volt*

élettársának érvényesen ígért ajándékot olyan esetekben is tovább fizetni, midőn a nő utóbb férjhez megy vagy idegen férfivel házasságon kívüli viszonyt folytat.

Legfelsőbb bíróságunk döntései — amint erre már rámutattunk — világosan kifejezésre juttatják, hogy a házasságon kívüli viszony megszüntetése esetére ígért vagyoni előny azt a célt szolgálja, hogy a volt élettárs a megszüntetett házasságon kívüli viszony hátrányos következményeiért némileg kárpótolva legyen, a nő jövőbeni megélhetése megkönnyítessék és így lehetővé tétessék, hogy a nő a jó erkölcsöknek megfelelő életet kezdjen. Nem kétséges, hogy éppen a házaselet az, mely a polgári társadalom erkölcsének leginkább megfelel. A volt élettárs utólagos házasságkötése tehát nem vonhatja maga után azon vagyoni előnyök elvesztését, melyeknek rendeltetése a jó' erkölcsökkel egyező életet eiőmozdítani. Abból a körülményből, hogy a volt feleség a férjétől járó járadékot elveszti ha újból férjhezmegy, semmiképen sem következik, hogy az élettárs ne követelhesse a számára biztosított járadékot, amennyiben utóbb házasságot köt. A volt feleség ugyanis járadék alakjában „tartást“ igényel volt férjétől, melynek a dolog természeténél fogva is meg kell szünnie, ha a nő ismét férjhezmegy, tehát eltartásáról más férfi gondoskodik. Ezzel szemben a házasságon kívül élettárs részére biztosított u. n. végkielégítés, még ha járadék alakjában is lesz fizetve, „némi kárpótlás a megszüntetett házasságon-kívüli viszony hátrányos következményeiért“, tehát

„kártérítés“ melyet a nő ép oly kevéssé veszíthet el *azáltal*, ha férjhezmegy, mint ahogy a balesetet szenvedett leány sem veszíti el a részére megítélt kártérítést, ha alkalma nyílik házasságot kötni. Annak azonban természetesen nem lehet akadálya, hogy a férfi már eredettől fogva volt élettársának csak arra az időtartamra ígérjen havi illetve évi járadékot, amíg férjhez nem megy, mert az ajándékozási ígéretnek ily módon való időbeli korlátozása tilosnak nem tekinthető. Ilyen esetekben a nő igénye volt élettársával szemben természetesen megszűnik, ha házasságra lép.

Sokkal nehezebb a kérdés eldöntése, vajjon köteles-e a . férfi volt élettársának az érvényesen ígért járadékot abban *az* esetben is tovább fizetni, ha a nő utóbb harmadik személlyel benső viszonyt folytat. Egyrészt ugyanis kétségen kívül áll, hogy volt élettársak egymástól hűséget nem kívánhatnak. Másrészt azonban a nő számára ígért u. n. végkielégítésnek — amint *ezt* legfelsőbb bíróságunk világosan meg is állapítja (48. oldal.) — az a rendeltetése, hogy a jó erkölcsöknek megfelelő élet megkezdését lehetővé tegye. Feltehető tehát rendszerint, hogy a férfi azzal a hallgatolagos feltétellel, vagyis azért ígér élettársa részére járadékot, hogy a nő a viszony megszüntetése után erkölcsös életet kezdhesen. Már a dolog természeténél fogva sem lehet feltételezni, hogy komoly ember olyan nő támogatására kötelezze magát, akinek idegen férfivel házasságon kívül viszonya van. Indokolva lesz tehát, hogy a volt élettárs az élvezett havi illetve évi járadékot elveszítse, ha benső viszonyt folytat. Ez az elv — felfogásunk

szerint — csak olyan esetekben nem alkalmazható, midőn a nő részére ígért járadék, utóbbinak társadalmi állására és a férfi vagyoni viszonyaira való tekintettel aránytalanul csekély. Ilyenkor ugyanis nem lehet vélelmezni, hogy a férfi a járadékot azzal a szándékkal Ígérte volna, hogy a nő jövőbeni megélhetése ezáltal számottevően könnyíttetni fog, hanem közel fekszik a gondolat, hogy a férfi a viszony megszüntetése esetére, járadék alakjában, tehát kis részletekben esedékes ajándék adására kötelezte magát.

*

A 49. oldalon tárgyaltuk, hogy az élettárs részére vagyoni előnyt biztosító megegyezési rendszerint akkor is érvényes lesz, ha már a házasságon kívüli viszony fennállása alatt, nem pedig annak megszüntetése után jön létre. Tekintettel arra, hogy a házasságon kívüli viszony többféle módon szünhetik meg, tisztázást kíván a kérdés, hogy amennyiben az élettársak erre nézve egymással meg nem egyeztek és a férfi az u. n. végkielégítést minden közelebbi megjelölés nélkül „szakítás“ esetére ígérte, mikor járjon a nőnek a vagyoni előny? Kétségen kívül áll, hogy a férfi elsősorban arra az esetre kívánta élettársának jövőjét biztosítani, ha a benső viszonyt ő szünteti meg alapos ok nélkül, vagy ha az halála által ér véget. Nem lehet tehát a férfit a szakítás esetére ígért u. n. végkielégítés megfizetésére kötelezni, ha élettársa hagyja el őt. Viszont azokban az esetekben, midőn a nő azért szünteti meg a benső viszonyt, mivel a férfi olyan

viselkedést tanúsított, mely tekintettel a felek társadalmi állására és az eset egyéb körülményeire, vétkes magatartásnak minősítendő, a férfi az ígért u. n. végkielégítést megfizetni köteles lesz. Ezzel szemben azonban, a dolog természeténél fogva, a nő sem igényelheti a szakítás esetére ígért vagyoni előnyt, ha a férfi az ő vétkes magatartása miatt szünteti meg a viszonyt. Arra nézve, hogy mi tekintendő vétkes magatartásnak — amint a fentiekből is kitűnik — általános szabályt felállítani nem lehet. Szükségesnek tartjuk azonban annak megemlítését, hogy a legalacsonyabb erkölcsi színvonalon álló köröktől eltekintve, az élettárs hozzájárulása nélkül harmadik személlyel folytatott benső viszony, mindig súlyos vétkes magatartásnak fog minősülni.

Igen fontos ez alkalommal rámutatnunk arra, hogy bíróságaink azokban a meglehetősen gyakori esetekben is nyújtanak jogsegélyt, midőn *a férfi* nem ígér a viszony megszüntetés esetére meghatározott vagyoni előnyt, hanem *csak egészen általánosságban arra kötelezi magát, hogy élettársáról „állandóan gondoskodni fog“*. Ilyenkor a bíróság fogja a férfi vagyoni viszonyai, a nő társadalmi helyzete és az eset összes többi körülményei alapján megállapítani, hogy a nőt milyen összegű járadék illesse meg.

Végül foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel is, hogy olyankor, midőn a férfi nem állapította meg, vájjon halála esetében megszűnik-e az élettársa részére ígért életjáradék, követelheti-e a nő, ha a férfit túléli, utóbbinak örököseitől is a járadék megfizetését.

Nézetünk szerint ilyen esetekben vélelmezni, kell hogy az olyan férfi, akinek legközelebbi hozzátartozói nincsenek, úgyszintén az a férfi, aki számattevő vagyonnal bír, még ha vannak is közeli hozzátartozói, volt élettársát, amennyiben -azt ígéri, hogy róla állandóan gondoskodni fog, utóbbit egész életén keresztül akarta ellátni és így ilyenkor a férfi halála után a nő részére ígért járadék — úgy mint pL a törvénytelen gyermekek tartása — hagyatékát is kell hogy terhelje. Egyéb esetekben viszont arra az álláspontra kell kelyezkedni, hogy úgy mint általánosságban, ha valaki járadékot, tehát visszatérő ajándékozást Önként ígér, a kötelezettsége az ajándékozó halálával itt is megszűnjék.

d) A házasságon kívüli élettárs örökösödése.

Köztudomású, hogy a nőt élettársának elhunytja esetében törvéynél fogva semmiféle igény sem illeti meg. Ha azonban a férfi a nő részére u. n. végkielégítést ígéri (48. oldal), vagy a nő úgy véli, hogy szolgálati tevékenység (31. oldal) illetve közösen szerzett vagyon megosztása (38. oldal) címén követelése áll fenn, úgy természetesen nincs semmi akadálya annak, hogy a nő igényeit a hagyatékkal szemben is érvényesíthesse. Az a körülmény azonban, hogy a férfi életében élettársát támogatta, *nem* alap *arra*, hogy a nő, bármennyire is rá van utalva anyagi segítségére, a férfi örököseivel szemben felléphessen.

A múltban az is lehetetlen volt, hogy a férfi élettársa javára végrendeleti intézkedést tegyen. Az ilyen végrendeleti juttatás ugyanis érvénytelen volt. Ez a bírói álláspont azonban teljesen megváltozott az utóbbi évek folyamán, úgy hogy *jelenleg nincs akadálya annak, hogy élettársak egymásról végrendeletileg vagy örökösödési szerződés formájában gondoskodjanak*. Akár örökösnek, akár hagyományosnak, akár pedig halál esetére megajándékozottnak van az elhunyt élettársa a végintézkedésben megjelölve, a végintézkedés (feltéve, hogy örökjogi szempontból törvényes formában jött létre) mindig érvényes lesz.

IV. A törvénytelen gyermekek jogviszonya.

Mindenekelőtt foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy

a) Ki tekintendő törvénytelen gyermeknek?

Törvénytelenek — fennálló jogunk szerint — a házasságon kívül született és a törvénytelenül nyilvánított gyermekek lesznek. *Házasságon kívül született gyermeknek* azt a gyermeket nevezzük, akinek anyja sem születésekor, sem pedig születésétől visszafelé számítva legalább tíz hónap óta házasságban nem élt. Így pl. az 1931 május 1-én nem férjes nő által szüli gyermek akkor lesz törvénytelen, ha az anya 1930 július 1-je óta férjhez nem volt. Az a körülmény hogy az anya férjétől különváltan él, a születendő gyermek törvényességén mit sem változtat, mivel a házasság mindaddig míg az jogerős bírói ítélettel felbontva nincs, megszűntnek nem tekinthető. *Törvénytelenül nyilvánítottak azok a gyermekek* lesznek, akik házasság fennállása alatt vagy annak megszűnte után tíz hónapon belül, tehát törvényesen születtek ugyan, de akiket a bíróság ítélettel törvényteleneknek nyilvánított.

A törvénytelené nyilvánítás kérdésével az alábbiakban bővebben kell foglalkoznunk.

Családjogunknak egyik fontos elve, hogy valamely gyermek törvényességének megtámadása a férj legszemélyesebb joga, amit a férj amíg életben van csak maga gyakorolhat. A megtámadási per a gyermek és annak anyja ellen indítandó ; ha a gyermek kiskorú, úgy érdekeinek védelmére a gyámhatóság külön gondnokot fog kirendelni. A közérdek megóvása céljából, a gyermek törvényességének megtámadása iránt indított perekben, a királyi ügyész is résztvehet. A kereset megindítása külön határidőhöz kötve nincs; a férj azonban nem tehet ilyen pert folyamatba, 1. ha a kereset indítási jogáról lemondott, 2. ha a gyermeket tőle származottnak érvényesen elismerte, vagy ha 3. a gyermek a kereset megindítása előtt meghalt. Amennyiben a férj vagy a gyermek halála a per folyamán következik be, úgy a per megszűnik. *A férj által folyamatba tett törvénytelenítési perben hozott jogerős ítélet mindenkivel szemben hatályos; ezért a gyermek törvénytelené nyilvánítása esetében a gyermek törvénytelen születését az anyakönyvben hivatalból fel kell jegyezni.*

A férj halála után örökösei is megtámadhatják a gyermek törvényességét, ha bizonyítani tudják, hogy 1. a férj életében a gyermek születéséről nem tudott, vagy 2. a gyermek születéséről tudomással birt ugyan, de a születés törvényességének megtámadásában akadályozva volt. *Az örökösök által indított perben hozandó ítélet azonban csak az örökösök és a gyermek közötti jogviszonyban lesz irányadó, s a gyermek törvényteleniségét*

általánosságban maga után vonni nem fogja. Ugyanez lesz a helyzet akkor is, ha a férj a gyermek halála után támadja meg a gyermek törvényéé születését. Ezért a férj által a gyermek halála után, továbbá a férj örökösei által akár a gyermek életében, akár utóbbinak halála után folyamatba tett törvénytelenítési perekre az előző bekezdésben említett szabályok nem vonatkoznak; az ilyen perekben tehát a közérdek képviselőjében a királyi ügyész részt nem vehet és a keresetet a gyermek anyja ellen ugyancsak nem szükséges megindítani.

A bíróság a gyermek törvénytelen születését csak akkor fogja megállapítani, ha kétségen kívül bizonyítva látja, hogy a gyermek a férjtől nem származhatott Ezért a férjnek illetve a gyermek törvényes születését megtámadó Örökösöknek vagy azt kell bizonyítaniok, hogy 1. a férj a gyermek születésétől visszafelé számított 182. naptól a 500. napig terjedő u. n. kritikus idő alatt a gyermek anyjával nemileg nem érintkezhetett, vagy pedig hogy 2. a férj annak *dacára*, hogy a gyermek anyjával nemileg érintkezett, a gyermek apja nem lehet.

Azon az alapon, hogy a gyermek anyja férjével a kritikus idő alatt nemileg nem érintkezhetett, a bíróság a gyermeket csak akkor fogja törvénytelené nyilvánítani, ha ez a körülmény a bíróság megítélése szerint minden kétséget kizáróan meg van állapítva. Ha az anya bíróság előtt be is ismeri, hogy férjével a kritikus idő alatt nem közösült és hogy a gyermek idegen férfitől származik, az ilyen beismerés bírói gyakorlatunk szerint, egyéb

bizonyítékok nélkül nem lesz elegendő a gyermek törvénytelené nyilvánításához. Nem fogja a bíróság a gyermeket azon az alapon sem íróvényteleníteni, hogy a gyermek anyja a gyermek Születését megelőző ü. n. kritikus idő alatt férjétől külön élt, mivel úgy a házassági per bíróságának határozata alapján, mint a bírói határozat nélkül egymástól különváltan élő házastársak is érintkezettek egymással nemileg. Nem lehet végül a gyermeket azzal az indokkal sem törvénytelené nyilvánítani) hogy az állítólagos apa már évekkal ezelőtt holtányilvánitva *lett*, mivel a férj holtányilvánítása által a házasság nem szűnik meg (a régi házasság ugyanis jogilag addig áll fenn, míg a hátramaradt házastárs újabb házasságot nem köt) és a holtányilvánítás csak vélelem arra nézve, hogy a holtányüvánitott el* hunyt, de nem bizonyíték az elhalálozást illetőleg. Legfelsőbb bíróságunknak most ismertetett döntései alapján megállapítható tehát, hogy a gyermeknek törvénytelené nyilvánítása azon az alapon> hogy az anya és az állítólagos apa a kritikus időn belül egymással nemileg nem közösülhettek rendszerint csak akkor fog sikerre vezetni, ha bizonyítást nyer, hogy a házastársak a kritikus idő egész tartama alatt különböző országban, de legalább is különböző városban (községben) éltek és a nemi érintkezés közöttük ilymódon teljesen lehetetlen volt. Egy esetben legfelsőbb bíróságunk még egymástól különváltan és más községben élő házastársak gyermekét sem nyilvánította törvénytelennek, mivel beigazolódott, hogy a férj a kritikus idő folyamán 94 órán át ugyanabban a községben, tartózkodott mint felesége és így lehetséges, hogy a felek ezen 24 óra alatt

egymással nemileg érintkeztek. Egyetlen kivétel a most ismertetett általános elv alól az ágytól és asztaltól elválasztott házastársak esete. Olyankor ugyanis midőn a házassági per bírósága azon házasság féljének kérelmére, aki a házasság felbontását kérhetné, a házasság felbontása helyett ágytól és asztaltól való elválasztást mond ki (Házassági Törvény 104. §.) a házasság már csak formailag áll fenn. Ezért, ha a gyermek születését megelőző u. n. kritikus időtartama akti a szülők ágytól és asztaltól elválasztva voltak, az állítólagos apának illetve örökösének — bírói gyakorlatunk szerint — jogában áll a gyermek törvényességét megtámadni, anélkül, hogy bizonyítania kellene, hogy a házastársak a kritikus idő folyamán egymással nemileg nem érintkeztek. Az ágytól és asztaltól való elválasztás ugyanis a bírói felfogás szerint vélelem arra, hogy a házaspár egymással nemileg nem érintkeztek. Ezen vélelemmel szemben azonban akár az anya akár pedig a törvénytelenül született gyermek bizonyíthatja, hogy a házastársak annak dacára, hogy ágytól és asztaltól elválasztva voltak a gyermek születését megelőző u. n. kritikus időn belül egymással nemileg mégis érintkeztek és így a gyermek törvényes születésűnek tekintendő.

Rámutattunk már arra, hogy a törvényes születésű gyermeket azokban az esetekben is törvénytelenül lehet, midőn a házastársak a gyermek születését megelőző u. n. kritikus időn belül egymással nemileg érintkeztek ugyan, de bizonyítható, hogy a gyermek az apától nem származhatik. A bíróság a gyermeket feltétlenül törvénytelennek fogja nyilvánítani, ha igazolni lehet, hogy az állító-

lagos apa az u. n. kritikus idő egész tartama alatt impotens volt. A vérvizsgálatot azonban bíróságaink „az orvostudomány inai állására“ való hivatkozással nem tartják alkalmas bizonyítéknak annak megállapítására, hogy a gyermek az állítólagos apától nem származhatik. Törvényteleníthető lesz továbbá a gyermek akkor is, ha bizonyítást nyer, hogy anyja, abban az időben midőn férjével nemileg közösült, mástól már teherbe volt ejtve. Így pl. törvénytelené nyilvánította a bíróság a gyermeket, miután megállapítást nyert, hogy az anya az állítólagos apával a gyermek születése előtt hat hónappal egy ízben nemileg érintkezett ugyan, de orvosilag igazolható volt, hogy a gyermek legalább 280 napi terhesség után született meg. Bizonyítandó lesz ilyenkor természetesen az is, hogy a szülők között az u. n. kritikus *íáo* azon részében midőn a gyermek fogantatása megtörtént (a jelen esetben tehát a születést megelőző 280—500 nap között) a nemi érintkezés ki volt zárva, Vagy pedig a házassági kapcsolat közöttük ebben az időben még nem állott fenn. Fel kell vetni végül a kérdést, hogy *a házasság első hat hónapjában született gyermekek törvényes vagy pedig törvénytelen születésűeknek tekintendők-e?* Fennálló jogunk szerint minden házasság alatt született gyermeket, még ha az a házasság előtt fogantatott is, mint törvényes gyermeket kell az anyakönyvbe bejegyezni. A férj azonban a házasság első hat hónapjában Született gyermek törvényességét megtámadja anélkül hogy igazolnia kellene, hogy a gyermek tőle nem Származhatik és a bíróság a férj keresete folytán a gyermeket törvényteleníteni fogja. Olyankor azonban midőn

bizonyítható, hogy a férj a házasság megkötésekor tudomással bírt arról hogy felesége áldott állapotban van, ezt az elvet alkalmazni nem lehet. Bírói gyakorlatunk szerint ugyanis a vélelem ilyenkor amellett fog szólni, hogy a gyermek a férjből származik. Ezért azon esetekben midőn a férjnek felesége terhességéről a házasságkötéskor tudomása volt, a gyermeket törvénytelennek nyilvánítani csakis akkor lehet, ha a férj az előző bekezdésekben ismeretelenül jogelvék szem előtt tartásával, kétségen kívül bizonyítani tudja, hogy a gyermek tőle nem származhatik.

b) Törvénytelen gyermekek eltartása.

A törvénytelen gyermeket rendszerint a természetes apa köteles eltartani. Mindaddig azonban amíg a természetes apa tartásdíjat fizetni nem tartozik (lásd alább) a gyermek tartása az anyát fogja terhelni. Ugyancsak az anya lesz köteles a gyermekről olyan esetekben is gondoskodni, midőn a természetes apa gyermekét eltartani képtelen és rajta a tartásdíj be nem hajtható. Bírói gyakorlatunk szerint a tartásdíj kivételesen a természetes apa szüleivel szemben is érvényesíthető lesz és pedig akkor, ha 1. a szülők tudatosan elősegítették gyermekük szerelmi viszonyát, vagy ha 2. a tartásdíjak a keresőképes korban levő természetes apán azért nem hajthatók be, mert utóbbi saját szüleinek gazdaságában, üzletében vagy vállalkozásában a szokásos díjazás nélkül, állandó jellegű- és vagyoni értékű tevékenységet fejt ki. Ugyanezen megfontolás alapján annak sem lehet akadály, hogy a

törvénytelen gyermeknek járó tartásdíjért más személynek (pl. a természetes apa rokonának) a felelőssége is megállaptassék, ha a természetes apa utóbbinak gazdaságában, üzletében vagy egyéb vállalkozásában fejt ki a szokásos díjazás nélkül állandó jellegű és vagyoni értékű tevékenységet.

A törvénytelen gyermek eltartásának kötelezettsége a természetes apa halálával sem szűnik meg, hanem mint *hagyatéki teher* az örökösökre is átszáll. A tartásdíj a természetes apa által hátrahagyott vagyonból lesz fizetendő. Ha a tartásdíj a természetes apa életében még megállapítást nem nyert, úgy nincs akadálya annak, hogy a bíróság a tartásdíjat az örökösökkel szemben is megállapíthassa. Olyan esetekben midőn a törvénytelen gyermeket megillető tartásdíj az apa életében akár bírói ítélet által, akár pedig egyezségileg (lásd alább) már meg lett állapítva, de ezen összeg, figyelembe véve a hagyatékot terhelő más tartási kötelezettségeket is (pl. kiskorú törvényes gyermekek tartását) az apa keresőképességének megszűnése következtében túlságos teher volna, az örökösök a tartásdíj méltányos leszállítását per útján követelhetik.

Bírói gyakorlatunk szerint a törvénytelennek született vagy a bíróság által törvénytelené nyilvánított gyermek apjának azt kell tekinteni, aki a gyermek anyjával a kritikus időn belül (tehát a gyermek születését megelőző 182—300. nap között), nemileg közösült. Az a körülmény, hogy ezen u. n. kritikus idő alatt a gyermek anyja más férfivel is érintkezett nemileg, az állítólagos apa tartási kötelezettségén mit sem változtat. *A törvénytelen gyermek anyja tehát mindazon férfiak sorából,*

akikkel a gyermek születését megelőző 182—300 nap folyamán nemileg érintkezett választása szerint jelölheti meg, hogy melyik férfit kívánja gyermeke apjának tekinteni. Nem mentesíti bírói gyakorlatunk szerint az állítólagos apát tartási kötelezettsége alól az a körülmény sem, hogy az anyával kizárólag u. n. óvszerrel közösült és így valószínűtlen, hogy a gyermek tőle származzék. Ellenben nem kötelezhető, állandó bírói gyakorlatunk érfefelmében gyermektartásra, a férfi akkor, ha a kritikus idő iolyamán érintkezett ugyan nemileg az anyával, de bizonyítani tudja, hogy *7. a körülmények szerint nyilvánvalóan lehetetlen, hogy a gyermek tőle származzék* {64. oldal), vagy pedig *2. hogy a gyermek anyja á gyermek születését megelőző u. n. kritikus idő alatt feslett életet élt.* Bíróságunk a nő feslettségét csak akkor állapítja meg, ha igazolást nyer, hogy az anya a kritikus idő alatt a nemi közösülést üzletszerűen vagy minden szeméremérzést nélkülöző módon folytatta. Azon kérdés eldöntésénél, hogy a törvénytelen gyermek anyját feslettnek mikor lehet tekinteni, a bíróság a nő társadalmi állását is figyembe veszi, mert abból indul ki, hogy „ami egy műveltebb társadalmi állású nőnél már alkalmas lehet a szemérem teljes hiányának megállapítására, az az alacsonyabb műveltségű és társadalmi osztályú nőnél esetleg nem vonható ugyanilyen elbírálás alá.“ Ezért általános szabály nem létezik arra nézve, hogy a nőnek bizonyos lazább erkölcsi felfogásra valló magatartása „feslettségnek“ mikor minősíthető. Feltétlenül és minden esetben „feslettségét“ jelent azonban, ha a nő iparszerűleg űzi a prostitúciót, akár nyíl-

tan, akár pedig mint u. n. titkos prostituált. Nem hivatkozhatik ellenben az anya feslettségére az a férfi, 1. aki a törvénytelen gyermeket magáénak már korábban elismerte és a gyermek tartására kötelezettséget vállalt, vagy 2. aki az atyát házassági ígérettel bírta rá a nemi érintkezésre. Ha azonban, a férfi bizonyítani tudja, hogy az anya feslettsége csakis utóbb jutott tudomására, (vagyis később mint a gyermek tartására kötelezettséget vállalt illetve később mint az anyának házasságot ígért), úgy nincs akadálya annak, hogy az állítólagos apa a törvénytelen gyermek anyjának feslettségét a gyermektartási perben sikerrel érvényesíthesse.

A fentiekben azokkal az esetekkel foglalkoztunk, midőn a természetes apa az ellene indított gyermektartási per folyamán *nem* teszi ugyan vitássá, hogy az anyával az u. n. kritikus idő alatt nemileg érintkezett, ellenben vagy arra hivatkozik, hogy az anya abban az időben feslett életet élt, vagy pedig azt kívánja bizonyítani, miszerint lehetetlen, hogy a gyermek tőle származzék. Igen sokszor azonban *az állítólagos apa tagadni fogja, hogy az u. n. kritikus idő folyamán a gyermek anyjával nemileg egyáltalában is érintkezett volna.* Mivel közvetlen bizonyíték a nemi közösülésre rendszerint nincs, a bíróság az eset összes körülményeinek figyelembevételével, esetleg levelezések alapján, továbbá az anya és az állítólagos apa kihallgatása után fog döntenit, hogy az anya és az állítólagos apa közötti nemi érintkezést bizonyítottnak látja-e vagy sem. Ha a bíróság az összes bizonyítékok alapján arra a meggyőződésre jut, hogy az anya és az állítólagos apa között a

nemi közösülés nem volt beigazolható, úgy az állítólagos apát gyermektartás fizetésére kötelezni nem lehet. Ellenben ilyen esetben nincs akadálya annak, hogy az anya más férfi ellen, akivel az u. n. kritikus idő alatt — előadása szerint — nemileg szintén érintkezett, a gyermektartási pert az előző per befejezése után folyamatba tegye és most már ezen utóbbi férfit tekintse gyermeke állítólagos apjának.

A tartásdíj a törvénytelen gyermeknek születésétől kezdve jár. Ha azonban hosszú időn keresztül a gyermek törvényes képviselője (78. oldal) a tartásdíjat nem követeli, a bíróság a múltra tartásdíjat megítélni nem fog, kivéve ha a törvényes képviselő bizonyítani tudja, hogy a pert vagy azért nem *tette* korábban folyamatba, mert az apával egyezkedési kísérletek történtek, vagy más hasonló okból nem akarta a pert megindítani. (Pl. az apa a gyermek törvényesítését ígérte.) A kereset beadását megelőző hat hónapra azonban a bíróság a tartásdíjat rendszerint megítéli, anélkül hogy annak igazolását követelné, hogy a per miért nem lett előbb megindítva.

A természetes apa törvénytelen gyermekéről a gyermek keresőképes korának eléréséig tartozik gondoskodni. A keresőképes kor rendszerint a 16. évvel áll be. Olyan esetekben azonban midőn a törvénytelen gyermeknek, anyja társadalmi helyzete és apjának vagyoni viszonyai folytán magasabb kiképzéshez is van igénye (72. oldal), a törvénytelen gyermek csak később válik keresőképesé és így a tartásdíj megfelelően tovább jár. Akár bírói ítéleten, akár pedig megegyezésen alapul a természetes

apa tartási kötelezettségét (74. oldal), a gyermek keresőképes korát, vagyis azt a kort, amelynek eléréséig a gyermeket a tartás megillessze szintén meg kell állapítani. Sok esetben azonban a törvénytelen gyermek testi vagy szellemi fogyatkozása folytán valójában csak később válik keresőképesé; ilyenkor a természetes apa tartási kötelezettsége ugyancsak megfelelően tovább tart és a bíróság az apát a törvénytelen gyermeknek az eredetileg megállapított keresőképes korán túl, a tényleges keresőképeséig való eltartására kötelezni fogja. Ha a gyermek olyan fogyatékoságban szenved, mely egész életére keresetképtelenné teszi (pl. hülye vagy vak), úgy a természetes apa a gyerekekről, utóbbinak egész életén keresztül köteles gondoskodni.

Nem tartozik azonban a természetes apa gyermektartást fizetni, ha bizonyítani tudja, hogy a gyermeknek vagyona van, melynek jövedelméből eltartható. Olyan esetekben midőn a törvénytelen gyermeknek van ugyan vagyona, de annak jövedelmei a gyermek eltartására nem elegendők, az apa a gyermek tartása alól nem mentesül, azonban a bíróság a fizetendő tartásdíj nagyságának megállapításánál figyelembe fogja venni, hogy a gyermek vagyonának jövedelmei a gyermektartás költségeit mennyiben fedezik. Ha a gyermek a tartási per befejezése illetve a gyermektartás kérdésének egyezség által történt rendezése után jut jövedelemhez vagy keresethez (pl. öröklés vagy ajándékozás által vagyont szerez, melynek jövedelme van, avagy már olyan korban válik keresőképesé, midőn a bírói ítélet illetve egyezség értelmében még tartáshoz volna igénye) vagy ha a gyermek örökbefogadtatik és

ennek folytán eltartásáról örökbefogadója gondoskodik, az apa külön perben követelheti az eset körülményei szerint a tartásdíj leszállítását illetve tartásdíj fizetésére irányuló kötelezettségének teljes megszüntetését. Ha azonban a gyermek harmadik személyektől különféle ajándékokat kap, vagy ha bárki is, anélkül, hogy erre jogilag kötelezve volna hosszabb-rövidebb ideig a gyermeket ingyenesen, vagy csekély ellenérték fejében lakással, élelemmel vagy ruházattal ellátja, esetleg neveltetí, mindez bírói gyakorlatunk szerint a természetes apa tartási kötelezettségén mit sem változtat. Ellenben önmagától megszűnik a természetes apa bírói Ítéleten vagy egyezségeen alapuló tartási kötelezettsége, ha a gyermek törvényesítették (79. oldal). Ebben az esetben ugyanis a gyermek az apa szülői hatalma alá kerül és így az apa a tartást gyermekének természetben is nyújthatja.

A törvénytelen gyermeket megillető tartásdíj nagysága az anya társadalmi állásához és a természetes apa vagyoni és kereseti viszonyaihoz igazodik. A gyermektartás megállapításánál figyelembe veendő továbbá, hogy az apa és az általa törvéynél fogva eltartandók megélhetése ne veszélyeztessék, úgyszintén az a körülmény is, hogy a tartás helyén a gyermek szükségleteinek fedezése milyen összegbe kerül. (Pl. köztudomású, hogy vidéki gyermek eltartása és felnevelése sokkal olcsóbb, mint ha a fővárosban született gyermekről van szó). A természetes apa vagyoni és kereseti viszonyainál az átmeneti vagyontalanság és keresethiány nem szolgálhat alapul a tartásdíj alóli mentesítésre, hanem ilyen esetekben midőn a megítélt tartásdíj

a természetes apán be nem hajtható, a gyermeket — amint erre már rámutattunk (66. oldal) — az anya lesz köteles ideiglenesen eltartani. Az anya társadalmi állása szempontjából igen fontos, hogy bírói gyakorlatunk szerint a kiskorú anya társadalmi állása nem az ő saját képzettsége és társadalmi helyzete, hanem mindig apjának társadalmi állása után igazodik. Az anya társadalmi állása és az apa vagyoni és kereseti viszonyai alapján a törvénytelen gyermeket megillető nevelési és iskoláztatási költségeket, a tartásdíj nagyságának megállapításánál ugyancsak figyelembe kell venni.

Általános elv, hogy az anya társadalmi állásában a gyermektartás megállapítása után bekövetkezett változás nem ok a tartásdíj utólagos felemelésére, illetve leszállítására. Rendszerint azzal az indokkal sem lehet a már meghatározott tartásdíjat felemelni vagy leszállítani, hogy az apa vagyoni vagy kereseti viszonyai változtak utólag. Ha azonban a tartásdíj oly csekély, hogy a gyermek szükségleteit már kezdettől fogva sem fedezte és az apa vagyoni vagy kereseti viszonyaibari később javulás állott be, úgy nézetünk szerint, a tartásdíj méltányos felemelésének akadálya nem lehet. Ezzel szemben azonban lehetővé kell tenni a tartásdíj leszállítását is azokban az egészen kivételes esetekben, midőn az apa vagyoni és kereseti viszonyaiban utóbb oly mérvű rosszabbodás állott be, hogy az eredetileg megállapított tartásdíj fizetése az apa saját megélhetését avagy azoknak eltartását veszélyeztetné, akiket az apa törvéynél fogva eltartani köteles. A törvénytelen gyermek temetési költségeit ugyancsak az apának kell megfizetnie, amennyi-

ben a gyermek eltartása őt terhelte. Egyéb esetekben a gyermek temetési költségeit az anya köteles viselni. Ha a törvénytelen gyermek temetési költségeit az apa tartoznék fizetni, de az apa erre képtelen, avagy kötelezettségének teljesítését megtagadja, úgy a költségek az anya által előlegezendők; az anyának ilyen esetekben természetesen jogában áll a költségek visszatérítése iránt az apa (vagy halála után örökösei) ellen a pert folyamatba tenni.

A törvénytelen gyermeknek járó tartásdíj összege elsősorban egyezkedés tárgyát képezi. A gyermek törvényes képviselője (78. oldal) és az apa érvényesen megállapodhatnak egymással a gyermektartásra vonatkozólag. A felek havi tartásdíj helyett egy tőkeösszegben is megegyezhetnek, mely összeg megfizetésével a természetes apa gyermektartási kötelezettségének egyszersmindenkorra eleget tett. A természetes apa és a törvényes képviselő között létrejött ilyen irányú egyezség azonban csak akkor érvényes, ha azt a gyámhatóság jóváhagyja. Olyan esetekben, midőn a gyermek törvényes képviselője és a természetes apa kizárólag a havi tartásdíjak összezszerúsége tárgyában létesít egymással megegyezést, az egyezség gyámhatósági jóváhagyásra nem szorul. Megjegyzendő, hogy ha a gyermek törvényes képviselője és az apa, gyámhatósági jóváhagyás nélkül, tehát érvénytelenül állapodtak meg abban, hogy a gyermektartás egy tőkeösszeggel fog megváltani és az apa ezen megegyezés értelmében fizetést teljesített is, ugyanez a törvényes képviselő az apát gyermektartás *végett* utóbb mégis perelheti. Bírói gyakorlatunk szerint, az apát ilyenkor gyermektartás fizetésére nemcsak

hogy kötelezni kell, hanem az apa az érvénytelen megállapodás alapján kifizetett összegeket gyermekének még csak be sem számíthatja. A gyermek törvényes képviselője ellenérték nélkül soha nem mondhat le a gyermektartási igényről a természetes apával szemben és ha mégis lemondana, úgy az ilyen esetleges lemondás érvénytelen lesz; ezenkívül a törvényes képviselő az érvénytelen lemondás által a gyermeknek esetleg okozott károkért felelősséggel tartozik. Ugyancsak kártérítésre köteles a törvényes képviselő, ha alapos ok nélkül késedelmesen indítja meg a gyermektartási pert és a gyermeket ezáltal anyagi hátrány éri. (Pl. a bíróság a múltira nem ítél meg tartásdíjat (70. oldal), vagy az apa elszegényedése következtében megítélt tartásdíjak be nem hajthatókká válnak.) Nézetünk szerint a gyermek törvényes képviselőjének kártérítési kötelezettsége akkor is fenn fog állni, ha a természetes apával, az eset körülményeihez képest aránytalanul csekély tartásdíjban egyezik ki és a gyermeknek ezáltal kárt okoz.

Azokban az esetekben, *midőn a gyermek törvényes képviselője (78. oldal) és a természetes apa között a tartásdíjra vonatkozólag érvényes megegyezés létre nem jön, az apa által fizetendő tartásdíjat a bíróság fogja megállapítani.* Törvénytelen gyermekek tartására vonatkozó perek elsőfokon mindig a Járásbíróság elé tartoznak és az ilyen pert a gyermek anyja még ha kiskorú is (és így törvényes képviselő nem lehet, 78 oldal) az állítólagos apa ellen megindíthatja. A természetes apa a megítélt tartásdíjat havi előzetes részletekben köteles megfizetni és a Járásbíróság ítélete értel-

mében megállapított tartásdíjat, mindaddig míg valamely felsőbb bíróság az ítéletet meg nem változtatja, akkor is fizetni tartozik, ha a Járásbíróság ítélete ellen fellebbezéssel élt. Fontos arra is rámutatni, hogy ha a felsőbb bíróság meg is változtatja esetleg a természetes apa előnyére az elsőfokú ítéletet, utóbbi a Járásbíróság Ítélete alapján már kifizetett tartásdíjakat sem vissza nem követelheti, sem pedig a gyermeknek semmiféle címen be nem számíthatja.

Jogában áll ezenkívül az anyának még a gyermek születését megelőzőleg is a Járásbírósághoz fordulni és kérni, hogy a bíróság ideiglenes határozattal kötelezze azon férfit kinek természetes apasága hitelt érdemlően valószínűsítve van arra, hogy a gyermek első három havi eltartásának költségét már megfelelő idővel a gyermek születése előtt helyezze bírói letétbe. A letétbe helyezett összegből a bíróság, mihelyt a gyermek születése anyakönyvi kivonattal igazoltatik, a gyermek tartásdíját előzetes havi részletekben kifizeti és pedig ha a gyermek az anyjánál van, az anya kezeihez, ha pedig a gyermek nincs az anyjánál, a gyermek törvényes képviselője kezeihez juttatja. Állami gyermekmenhelyben vagy más gyermekvédő intézetben elhelyezett gyermek tartásdíját a bíróság közvetlenül az illető intézet pénztárának fogja kiutalványozni. Olyan esetekben midőn a gyermek életének első három hónapjában meghal, a bíróság a letétbe helyezett de még ki nem fizetett tartásdíjat a természetes apának visszatéríti. Vissza kell fizetni az apának az ideiglenes határozat alapján fizetett összegeket akkor is, ha az ideiglenes intézkedés kezdettől fogva alaptalan volt; ilyenkor a férfi esetleges

kárának megtérítését is igényelheti. Az ideiglenes intézkedéshez ugyanis — amint előadtuk — elégséges, hogy a férfi természetes apasága valószínűsítve legyen és így könnyen lehetséges, hogy utóbb per folyamán a férfi természetes apaságát bizonyítani nem lesz lehetséges és ezért a bíróság az ideiglenes intézkedést hatályon kívül helyezni fogja. Méltányos, hogy ilyen esetekben a férfi kára teljesen megtérüljön.

Úgy a havi tartásdíjak (akár bírói Ítélet, akár pedig megegyezés alapján fizeti azokat a természetes apa), mint a havi tartásdíjak megváltása fejében fizetett tőkeösszeg a törvénytelen gyermek tulajdonát képezi. Mindaddig azonban amíg a gyermeket törvényes képviselője vagy más személy tartja el és neveli, a havi tartásdíjak *ázt* fogják megilletni, aki a gyermekről valójában gondoskodik. Aki a törvénytelen gyermeket tényleg eltartja, illetőleg annak tartásáról gondoskodik, bírói gyakorlatunk szerint, a természetes apa ellen is felléphet, ha utóbbi tartási kötelezettségének nem tesz eleget. Azokban az esetekben midőn az apa egy összeggel váltotta meg tartási kötelezettségét, elsősorban ezen összeg jövedelméből fedezendő a gyermeknek az anya társadalmi állásához és az apa vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest illő eltartása. Amennyiben a gyermek illő eltartására ez az összeg kevésnek bizonyulna, úgy gyámhatósági jóváhagyással a megváltási összeg, tehát maga a tőke is a gyermek eltartására fordítható.

A mindennapi életben sajnos gyakran fordul elő, hogy azon személy akinek kezeihez a törvénytelen gyermeket megillető tartásdíj fizetve lesz, (még ha az illető a gyermek anyja is volna) a

tartásdíjai csak részben fordítja a gyermek szükségleteinek fedezésére és iskoláztatására, hanem saját részére megtakarításokat eszközöl és a törvénytelen gyermek eltartását jövedelmi forrásnak tekinti. A fentiekben világosan rámutattunk arra, hogy a gyermektartás címén az apa által fizetett összeg mindig a gyermek tulajdonát képezi. Kétségen kívül áll tehát, hogy mindazon összegeket, amelyek tartásdíj fejében a gyermek törvényes képviselője vagy más személy kezéhez jutnak, mindig a gyermek érdekében kell felhasználni és a törvénytelen gyermek tényleges eltartója legfeljebb azon tevékenységének díjazását igényelheti, melyet a gyermek nevelésével kapcsolatban valójában kifejt.

Ha tehát gyermektartás címén fizetett összegeket bárki is saját céljaira fordít, úgy ezáltal a gyermeket megkárosítja és kártérítésre köteles. Ilyen esetekben nemcsak a gyermektől jogellenesen elvont összegek megtérítése igényelhető, hanem az a kár is, mely a gyermeket azáltal éri, hogy nem olyan nevelést, iskoláztatást és kiképzést kapott, mint amelyben a természetes apától élvezett tartásdíjak folytán részesülhetett volna.

Igen fontos nyomatékosan rámutatni arra, hogy , a törvénytelen gyermek természetes apjának, annak dacára, hogy *d*, gyermekről ő tartozik elsősorban gondoskodni (66. oldal), a gyermek ügyeibe semmiféle beleszólása sincs és a gyermeket sem házában nem tarthatja, sem pedig nem neveltetheti. *A törvénytelen gyermek összes ügyeit törvényes képviselője intézi. A törvényes képviselői tiszt ellátására elsősorban a törvénytelen gyermek anyja van hivatva. Ha* azonban az anya kiskorú, vagy ha anya

nincs, továbbá ha az anya gyámi tisztei nem viselhet (pl. gyámság vagy gondnokság alatt áll), úgy a törvénytelen gyermek törvényes képviselője a gyámhatóság által kirendelt gyám lesz. Ugyancsak új törvényes képviselőt-fog kirendelni a gyámhatóság a törvénytelen gyermek részére, ha az anya, illetve a már kirendelt gyám meghal, vagy a gyámhatóság a törvényes képviselőt tiszte alól a gyámsági törvény értelmében felmenti (pl. mert botrányos életet folytat), vagy kötelességellenes eljárása miatt elmozdítja.

c) Törvénytelen gyermekek törvényesítése.

A törvénytelen gyermekek törvényesítése rendszerint az anya és a természetes apa utólagos házasságkötése által, ritkábban pedig kormányzói kegyelemmel történik.

7. Ha a törvénytelen gyermek anyja a gyermek természetes apjával utólag bármikor is házasságot köt, a törvénytelen gyermek rendszerint törvényessé válik. *Az utólagos házasságkötéssel való törvényesítést tehát a felek egyikének sem kell kérnie, hanem az a szülők és a gyermek akarata nélkül, sőt akaratuk ellenére önmagától is bekövetkezik. Az utólagos házassággal való törvényesítés visszahat a gyermek születése időpontjára és így az utólagos házassággal törvényesített gyermek és a törvényesen született gyermekek között különbség jogilag nem áll fenn.*

Az anya utólagos házassága azonban csak akkor fogja a gyermek törvényességét maga után vonni, ha az anya azzal a férfivel köt házasságot, akivel a gyermek születését megelőző u. n. kritikus

időn belül (67. oldal) nemileg közösült és aki ennek folytán a gyermek apjának vélemezendő. Azon esetekben midőn oly férfi, köt a gyermek anyjával utólag házasságot, aki a törvénytelen gyermeket korábban közokiratban (pl. a születési anyakönyvben) sajátjának már elismerte, úgy az illető mindaddig amíg ez az elismerés érvénytelenítve nincs, (ami pl. kényszer vagy megtévesztés címén lehetséges), még csak nem is bizonyíthatja azt, hogy a gyermek anyjával az u. n. kritikus idő folyamán nem közösült, hanem túrni tartozik, hogy a gyermek törvényesítése a szülők utólagos házassága által az anyakönyvben feljegyeztessék.

Igen fontos, hogy a szülők utólagos házasságkötése által sem lesz törvényessé a gyermek, ha a szülők között a születést megelőző u. n. kritikus *idő* (80. oldal) folyamán mindvégig olyan házassági akadály állott fenn, amely alól felmentésnek nincs helye. Mindazon esetekben tehát, midőn a gyermek anyja, vagy a természetes apa a kritikus idő alatt idegen személlyel házassági kötelékben élt, a gyermeket utólagos házassággal törvényesíteni még akkor sem lehet, ha a korábbi házasság felbontatik és a gyermek szülei egymással házasságra lépnek.

A fentiekben már rámutattunk arra, hogy az utólagos házasság által való törvényesítés automafice áll be, anélkül, hogy szükséges volna, hogy a természetes apa a gyermeket sajátjának elismerje. *Az anyakönyvbe azonban a gyermek törvényesítését, szüleinek utólagos házasságkötése által, csak akkor lehet feljegyezni, ha bizonyos az, hogy az anya valójában azzal a férfivel kötött*

házasságot, akivel a gyermek születését megelőző u. n. kritikus idő folyamán nemileg érintkezett és aki ezért a gyermek természetes apjának tekintendő. Az anyakönyvi feljegyzés előfeltétele tehát, hogy a férj a törvénytelen gyermeket akár már korábban, akár pedig egyidejűleg sajátjának érvényesen elismerje. Az elismerés rendszerint közjegyző vagy az anyakönyvvezető előtt történik, Csak ha a gyermek elismerése a férj által az anyakönyvbe már fel van jegyezve, vagy egyidejűleg feljegyeztetik, lehet a gyermek törvényesítését a szülők utólagos házasságkötése által az anyakönyvbe bevezetni. Olyan esetekben midőn a törvénytelen gyermek anyjának férje a gyermeket tőle származottnak elismerni nem hajlandó, akár az anya akár pedig a gyermek (kiskorú gyermek természetesen törvényes képviselője útján) pert indíthat a férj ellen és bizonyíthatja, hogy a szülők az u. n. kritikus idő alatt egymással nemileg (érintkeztek és így a gyermek a szülők utólagos házassága által törvényesítettnek tekintendő. Az ítélet alapján az anyakönyvi hatóságok a gyermek törvényességét a szülők utólagos házassága által az anyakönyvben hivatalból fel fogják jegyezni.

2. *Törvénytelen gyermekek törvényesítése* — amint erre már rámutattunk — *kormányzói kegyelem által is történhetik.* A gyermek törvényesítése ebben az esetben oly módon megy végbe, hogy a természetes apa, az igazságügyminiszter útján a gyermeknek kormányzói kegyelemmel való törvényesítése iránt kérelmet terjeszt elő. A kormányzói kegyelemmel való törvényesítést az apa halála után az anya vagy a törvénytelen gyermek

is kérheti, ha bizonyítani tudja, hogy az apa a gyermeket még életében tőle származottnak elismerte és a törvényesítés iránt már előkészítő lépéseket is tett. (Pl. a törvényesítési kérvényt elkészítette, avagy bizonyítható, hogy a gyermek anyjával házasságot kötni akart vagyis a gyermeket utólagos házasságkötés által törvényesíteni kívánta.) *A kormányzói leirattal törvényesített gyermek, csak a kormányzói leirat keltétől lesz törvényes.* Ennek dacára azonban olyan esetekben midőn az apa a gyermek törvényesítése előtt meghal, a gyermek mégis az apa törvényes örökösévé válik. Igen fontos, hogy amíg az utólagos házassággal törvényesített gyermek úgy apjával, mint az apa rokonaival is törvényes rokonságba jut, a kormányzói kegyelemmel való törvényesítés esetében a rokoni kapcsolat csak a gyermek és az apa között jön létre. A mindennapi életben a kormányzói kegyelemmel való törvényesítési az érdekeltek csakis akkor szokták kérni, midőn a törvénytelen gyermeket utólagos házassággal törvényesíteni vagy azért nem lehet, mivel a szülők egyike a gyermek születését megelőző u. n. kritikus *idő alatt* harmadik személlyel házasságban élt (80. oldal) vagy mert a természetes apa illetve az anya elhalálozása folytán a törvénytelen gyermek szülei között a házasság nem lehetséges.

d) A törvénytelen és a törvényesített
gyermekek örökösödése.

Rámutattunk már arra, hogy a törvénytelen gyermek és a természetes apa között semmiféle rokon kapcsolat nem áll fenn. A törvénytelen gyermeket tehát a természetes apa után törvényes örökösödési jog nem illeti meg, viszont a természetes apa és utóbbinak hozzátartozói sem támaszthatnak mint törvényes örökösök igényt az elhunyt törvénytelen gyermek hagyatékával szemben,

A törvénytelen gyermek és az anya, továbbá a törvénytelen gyermek és az anya hozzátartozói mindig törvényes rokonságban vannak egymással. A törvénytelen gyermeket tehát az anya, valamint az anya rokonainak halála esetében ugyanazon örökösödési jog illeti meg, mintha a gyermek törvényes születésű lett volna; viszont a törvénytelen gyermek halála esetében, az anya és az anyai rokonok ugyancsak a törvényes örökösödés rendje szerint fognak örökölni a gyermek után.

Olyan esetekben midőn a törvénytelen gyermek törvényesíttetik, ezáltal a törvénytelen gyermek a természetes apával is törvényes rokonságba jut. Az utólagos házassággal törvényesített gyermek úgy az apjával, mint az apai rokonokkal kerül törvényes rokonságba, vagyis ilyen esetekben, nemcsak a gyermek és az apa, hanem a gyermek és az apai rokonok között is törvényes örökösödési kapcsolat jön létre. Ezzel szemben a kormányzói kegyelemmel törvényesített gyermek csak az apával jut törvényes rokonságba és örökjogi kapcsolatba.

V. A törvénytelen gyermek anyjának külön jogai.

A törvénytelen gyermek anyja minden esetben attól a férfitől, aki a gyermeket mint természetes apa eltartani köteles, a szülési és gyermekágyi költségek megtérítését is igényelheti. Azon költségek, melyekhez az anyának minden esetben igénye van a következők: 1. A szüléssel járó közvetlen költségek és a terhesség és a szülés következtében elkerülhetetlen egyéb szükséges kiadások. 2. Az anyának a szülés előtti két héten át és a szülés utáni négy héten át saját társadalmi állásához és a férfi vagyoni viszonyaihoz mért illő tartási költségei. A férfi a felszámított gyermekágyi és szülési költségek igazolását nem kívánhatja, ha azok összege nem haladja meg azon mértéket, melyhez az anyának saját társadalmi állása és a férfi vagyoni viszonyai alapján igénye van. (Eszerint tehát pl. a magasabb körökhöz tartozó nőt a szokásos szanatóriumi költségek megtérítése még akkor is megilletni fogja, ha a szülés alkalmával szanatóriumot igénybe nem vett. Olyan esetekben midőn a gyermek hat a születik, vagy a gyermek még születése előtt meghal és így orvosi beavatkozás

szükségessé válik, az anya az u. n. szülési és gyermekágyi költségek megtérítését ugyancsak követelheti. Az anya követelése minden esetben a Járásbíróság előtt érvényesítendő és az igény a gyermek születésétől illetve az orvosi beavatkozástól számított három hónap alatt évül el.

Igen fontos, hogy az anya már a gyermek születése előtt is felléphet követelésével. A bíróság ilyen esetekben azt a férfit akinek apasága *hitelt érdemlően valószínűsítve látszik*, ideiglenes határozattal arra fogja kötelezni, hogy az u. h. szülési és gyermekágyi költségeket a nő társadalmi helyzete és a férfi vagyoni viszonyai alapján megállapítandó átalányösszegben, megfelelő idővel a szülés előtt helyezze bírói letétbe. A bíróság, mihelyt a gyermek születe* tése anyakönyvi kivonattal, vagy a gyermek halála folytán szükségessé vált műtét egyéb hitelt érdemlő módon igazolást nyer, a letétbe helyezett összeget az anyának kifizetni fogja. Az anya sürgős szükség esetében a bíróságtól azt is kérheti, hogy ideiglenes határozattal kötelezze az állítólagos apát arra, hogy az anyát megillető szülés előtti két heti tartási költségeket, megfelelő idővel a gyermek születése előtt, letétbe helyezés helyett az ő kezeihez fizesse ki.

Ha a férfi, a bíróság ideiglenes határozatát bármely okból sérelmesnek találja, úgy rendes pert indíthat annak hatályon kívüli helyezése vagy módosítása végett. Ha e per során igazolást nyer, hogy az ideiglenes intézkedés kezdettől fogva alaptalan volt (pl. a férfi természetes apaságát bizonyítani nem lehetett) a bíróság a nőt az ideiglenes határozat alapján felvett összegek visszafizetésére és a férfinak esetleg okozott egyéb károk megtérítésére kötelezni fogja.

VI. Kártérítés be nem tartott *házassági ígéretért.*

Esetleges félreértések elkerülése céljából előre kell bocsátanunk, hogy amíg magánjogi csábításnál — amint ezt kifejtettük (15. oldal) — a kárigény alapja a nemi viszony és a házassági ígéret csak eszköz ennek elérésére, a „be nem tartott házassági ígéret“ folytán követelhető kártérítés a házassági ígéret be nem tartásán alapszik és így az e címen támasztható kárigény szempontjából közömbös az, vajjon a félek között voltak-e nemi kapcsolatok vagy sem.

A házassági ígéret rendszerint olymódon jön létre, hogy a férfi a nőnek azt ígéri, hogy vele házasságot fog kötni és a nő a férfinak ajánlatát elfogadva a maga részéről is kijelenti, hogy a férfinak hitvestársa lesz. A be nem tartott házassági ígéretért igényelhető kártérítés szempontjából egyáltalában nem szükséges az, hogy a felek kölcsönös házassági ígérete a nagy nyilvánossággal, avagy csak a legközelebbi hozzátartozókkal is tudassék. A kölcsönös házassági ígéret ugyanis, még ha teljesen titokban is marad, jogilag mindig kimeríti az eljegyzés fogalmát. Ennek dacára gyakorlatilag igen fontos lehet az, hogy valamely

házassági ígéretről harmadik személyeknek volt-e tudomásuk, vagyis a felek nyilvánosan is jegyestársak voltak-e. Sokszor ugyanis a férfi az ellene indított per során tagadni fogja a házassági ígéretet és így a nőnek kell bizonyítania, hogy a férfinak jegyestársa volt.

Általános jogelv, hogy házassági ígéretből kifolyólag a nőt kártérítés akkor fogja megilletni, ha 1) a férfi házassági ígéretét be nem tartja vagy pedig 2) a férfi vétkes magatartása folytán az eljegyzéstől a nő lép vissza. Nem követelhet azonban kártérítést a nő, ha a férfi alapos okból lépett vissza az eljegyzéstől. Arra nézve, hogy mikor forog fenn a nő részéről vétkes magatartás, általános szabályt felállítani nem lehet, hanem a bíróság minden esetben a felek társadalmi állása és az eset összes egyéb körülményei alapján fogja eldönteni, hogy a vétkes magatartás megállapítható volt-e. Ugyancsak nem létezik szabály arra, hogy mi tekintendő olyan „alapos oknak“, mely feljogosítja a férfit az eljegyzés felbontására: ezt is a bíróságnak esetről-esetre kell megállapítania. Egy alkalommal a bíróság kimondotta, hogy ha a menyasszony apja nem tesz eleget hozományadásra vonatkozó ígéretének, ez alapos ok, hogy a férfi az eljegyzéstől visszaléphessen.

Minden esetben midőn a férfi be nem tartott házassági ígéretből kifolyólag kártérítéssel tartozik, úgy köteles a nő vagyoni, és erkölcsi kárát megtéríteni. 1) Felelős lesz a férfi mindenekelőtt azért a kárért, amely a nőt azáltal éri, hogy kereső foglalkozását vőlegénye kívánságára felhagyta. Az ilyen címen járó kártérítés nagyságát a bíróság az

eset összes körülményei alapján állapítja meg. 2) *Külön kártérítés illeti meg a nőt, ha az eljegyzés illetve annak be nem tartása jövőbeni férjhezmenést esélyeit csökkentette.* Ilyen címen azonban a dolog természeténél fogva rendszerint csak magasabb körökhöz tartozó nők igényelhetnek kártérítést., 3) *Megtéríteni tartozik a férfi menyasszonyának és a menyasszony hozzátartozóinak mindazon költségeket és kiadásokat is, melyek a kötendő házassággal kapcsolatban merültek fel.*

Tekintettel arra, hogy kiskorúak és gondnokság alatt állók rendszerint csak törvényes képviselőjük hozzájárulásával köthetnek házasságot, a házassági ígéret alkalmával kiskorú vagy gondnokság alatt álló férfivel szemben be nem tartott házassági ígéretből kifolyólag, kárigényt csak akkor lehet érvényesíteni, ha az eljegyzésbe a férfi törvényes képviselője is beleegyezett.

A kötendő házassággal kapcsolatos költségek és kiadások visszatérítésére irányuló keresetet (3 pont) az eljegyzéstől való visszalépéstől számított egy éven belül kell megindítani. (Házassági törvény). Az egyéb címen igényelhető kártérítés (1 és 2 pont) azonban az általános 32 éves elévülésnél rövidebb elévülési időhöz kötve nincs.

Végül nem hagyhatjuk: említés nélkül, hogy azon esetekben midőn a nő. lép vissza alapos ok nélkül az eljegyzéstől, vagy tanúsít olyan vétkes magatartást, mely a férfit visszalépésre feljogosítja, a Házassági Törvény és a bírói gyakorlat szerint nincs akadálya annak, hogy a férfi is kártérítést követelhessen. Ilyen perek azonban a gyakorlatban nem igen fordulnak elő.